

Onsdagen den 4 februari

Kl. 19.30

*Allmänpolitisk
debatt*

Förhandlingarna leddes till en början av fru tredje vice talmannen.

§ 1 Allmänpolitisk debatt (forts.)

Herr LOTHIGIUS (m):

Fru talman! För att inte de av kammarens ärade ledamöter som här efter en god middag skall glömma bort småföretagarna och deras problem tar jag upp dem till ny betraktelse från mina utgångspunkter. Jag kommer att ge uttryck för den oro och den förtrytelse i viss mån som jag känner över vårt regeringspartis sätt att handskas med en del näringslivsfrågor men också över den förmyndarmentalitet som alltmer utbreder sig på grund av statsmakternas handlande i vårt land.

Låt mig börja med att deklarerar – som jag sällan drar mig för att göra – att jag uttalar min beundran för den sociala ambition som alltid styrt svensk socialdemokrati, den oräddhet med vilken man angripit trygghetsproblemen när det gäller såväl sysselsättningen som tillkomsten av vissa stora genomgripande reformer. Vissa av dessa reformer borde ha gjorts på ett annat sätt och gett bättre effekt för den enskilda människan, men lidelsen och viljan att genomföra dem har inte saknats från socialdemokratiskt håll.

När det gäller jämlikhetsfrågor är jag mindre imponerad. Den tekniska utvecklingen och den ökade samlade produktionen tillsammans med den breda informationen och utbildningen har varit betydligt mer jämlikhetsskapande än socialdemokratins politiska förslag och beslut under åren.

Min kritik i dag gäller inte ambitionen att söka göra människor likvärdiga i arbetslivet och på ett vettigt sätt fördela beslutanderätt, få information och successivt skapa samma ekonomiska förutsättningar. Det är så givet och nödvändigt att detta får ske i ett, som vi kallar det, alltmer utvecklat samhälle att den som motverkar det kan – som man ibland säger – gå hem och dra något gammalt över sig. Nej, fru talman, kritiken från min sida riktar sig mot det som jag tycker huvudlösa sätt på vilket man söker genomföra reformer för att behärska näringslivet, styra och ställa med människors ekonomiska villkor inom detta – och inte bara ekonomiska villkor utan också delar av den sociala miljön.

Jag börjar med näringslivet mot bakgrund av den förankring jag har i mina småländska bygder. Först de attityder som tillämpas mot företagsamheten i dag. Det har sedan länge utvecklats ett drag av företags- och företagarfientlighet i vårt land som gör sig bred i massmedia och

stimuleras, häpnadsväckande nog, av toppar och akademiska informatörer inom facket egna rörelser och fullföljs av politiker i denna riksdag med en rad företagshämmande åtgärder. För en västeuropé, och en östeuropé för den delen också, måste det ibland göra ett förbryllande intryck när man där vet att Sveriges ställning i den fria världen beror på vårt näringslivs produktionskraft, vår teknologi och förmåga att tillvarata våra naturtillgångar men också – naturligtvis – på vår förmåga att positivt tillvarata vår arbetskraft och förbättra dess situation.

Det vore omöjligt för svensk fackföreningsrörelse att internationellt agera som den gör med uppvisande av vårt land som ett föredöme och lika omöjligt för herr Palme att få den plattform som han har utomlands i vissa kretsar utan att bakom sig kunna uppvisa en produktionskraft och en nation med kreativa tillgångar som arbetar och arbetar hårt.

Grunden har varit en utvecklad blandekonomi i enskilt ägande och modern marknadshushållning – för vissa vänsterpersoner i detta land hemska uttryck. Men grunden har varit denna, inte allmänt kollektivt ägande, inte planhushållning.

Debatten i denna del fördes av herrar Bohman och Palme i fredags med intressanta analyser, och jag lämnar den därför åt sidan.

Min fråga är: Vad beror det huvudlösa agerandet mot svensk företagsamhet på, något som nu framför allt drabbar den mindre företagsamheten i vårt land?

Vänsterpartiet kommunisternas agerande mot bakgrund av sin fanatism kan jag förstå. Man vill ha ett förstatligande, oavsett om det blir sämre. Men hur är det möjligt att svensk socialdemokrati, som skapat sina egna framgångar och deltagit i landets framgångar på grundval av ett näringslivs framgångar under relativt fria former, i dag utvecklar denna sin attityd? Hur är det möjligt att man med öppna ögon är beredd att skada den livsnerv på vilken hela företagsamhetens framgång hänger?

När jag säger detta, fru talman, vill jag åter poängtera att jag är starkt intresserad av arbetstagarnas inflytande i beslut inom företagen, skäligheten i vinsten i förhållande till arbetsinsatsen osv. Men livsnerven – eller låt oss kalla det företagets bärkraft – måste fungera och vårdas om ett samhälle med våra ideal skall överleva.

Den nuvarande näringspolitiken med begränsad handlingsfrihet, tusentals förordningar, mängder av lagar och avgifter och av förhållandena påtvungade lånevillkor eller subventioner får dessa småföretags bärkraft att i dag brista.

I boken "Näringsliv på katastrofkurs" tar författaren Magnus Ivarsson upp dessa problem och påpekar att lagar, reformer och åtgärder i näringspolitiken är planlagda för de större företagens villkor och önskemål, och att denna bristande anpassning till småföretagsamheten slår ihjäl existensmöjligheterna och förutsättningarna till nyskapande på den mindre företagsamhetens grund.

Av 180 000 småföretag med mindre än 50 anställda, exkl. de agrara näringarna jord och skog, kommer i år ca 1 000 företag att försvinna,

ett antal som kanske ökar år från år. Antingen köps de upp av storföretag – de statliga eller de börsnoterade enskilda företagen – till följd av säljargenerationens resignation inför verkligheten och den nya generationens bristande möjligheter till egen skaparkraft inom ramen för det lilla företaget, eller också blir de små företagen konkurshotade med avgiftsskulder till kronofogden eller dör till sist en död i stillhet.

Vad är oftast felet? Jo, att lagar, pålagor och bestämmelser icke är anpassade till verkligheten. Arvsskatter, egenavgifter, ATP-avgifter, arbetsgivaravgifter, lönevillkor, anställningsskydd och de i och för sig välmotiverade trygghetslagarna, är inte differentierade och utformade efter de varierande förutsättningar som näringslivet har. En solidarisk lönepolitik anser man viktigare än arbete i trygghet hos dessa småföretag.

En annan synpunkt är att man i dag måste vara förmögen för att kunna bilda ett bolag – även ett småföretag – och starta något nytt. Jag tycker det är en skam att företagsstartande i detta land skall heta pengar.

Man har i dagens debatt redan flera gånger upprepat skillnaden mellan de förmåner som erbjuds kommuner, stat och de stora industriföretagen och dem som erbjuds småföretagsamhet, hantverks- och servicenäringar.

Småföretagsamheten är näringslivets källa – den är grogrunden till näringslivets växtkraft. Sinar denna – inga nya företag – blir det en utarmning av de stora företagens möjligheter till förnyelse. Det blir allt svårare att i detta land driva serviceföretag med löneanställda medarbetare. Med sämre service som resultat genomförs s. k. reformer, som gör det omöjligt för dem som skall uppbära dessa reformer att ge människor bättre service, att över huvud taget kunna arbeta på ett vettigt sätt.

Köerna ökar hos våra sjukvårdsinrättningar och hos våra tandläkare, och servicen försämras bara därför att regeringen är emot fri verksamhet på dessa områden av näringslivet. Det är ett exempel på att det kollektivistiska systemet cyniskt intresserar sig mer för ett kollektivt experiment än för det som är nödvändigt – en god service. Fru Troedsson har redan behandlat dessa för egenföretagarna så viktiga frågor. Tag som exempel hur besvärligt det i dag är att bedriva fri advokatverksamhet i detta land på grund av de nya skattereglerna – en produkt av Hagauppgårelsen. Det här är ett sätt inte bara att eliminera den fria serviceyrkesutövningen utan också att försvåra för ett rättssamhälle att fungera, och det är allvarligt.

Tag andra "huvudnära" företagare, t. ex. frisören!. Frisören i riksdagshuset måste få in 26 kr. för tio minuters klippning – även av ett ganska skalligt huvud – och 40 kr. om det skall tvättas, för att han skall klara riksdagshushyran och avgifter för de anställda och för att han skall få litet över till sin egen existens. De enskilda små frisörerna är på väg att slås ut på grund av orimliga, icke anpassade skatter och avgifter.

Jag undrar om Gunnar Strängs recept för dessa företagare är att de i stället bör bli löntagare. Eller vilket är hans recept?

Vad jag nu har sagt gäller även taxichaufförer som ännu försöker verka som egna företagare. Både herr Sträng och herr Palme måste ha konfronterats med deras protester när de tagit taxi hem – om de nu vågar ta taxi hem.

Det går för socialdemokraterna att i denna talarstol tala om de stöd-åtgärder näringslivet får. Men det är något fel på en politik som bygger på ekonomiskt stöd till de grenar av svenskt näringsliv som i verkligheten skapar tillgångarna och ekonomin. Det behövs i stället en ny politik.

Fru talman! Till sist bara några ord om våra fri- och rättigheter, som jag inte kan underlåta att nämna. Det finns få saker som så upprört speciellt äldre och sjuka människor i dagens Sverige – och även mig när jag mött dessa människor – som att det inte skall finnas utrymme för en människa att få välja den väg till friskhet och förbättring eller till psykologisk stimulans som ligger i att använda ett ofarligt preparat, exempelvis THX. Att tvinga människor att avbryta behandlingar av denna art är en hänsynslöshet av sällan skådat slag. Detta sker samtidigt som vi vet att vi i morgon kan vänta oss ett läkemedel, thymosin, som framställts på grundval av det ämne som finns i detta svenska preparat. Att man förbjuder det preparatet innebär en förmyndarmentalitet till döds.

Herr ÅNGSTRÖM (fp):

Fru talman! En av de viktigaste frågeställningarna i dagens debatt har varit hur det svenska näringslivet skall klara sig genom den konjunkturnedgång som nu drabbar den industrialiserade världen. Det har givits många recept på hur detta skall ske, och ett genomgående tema har varit att vi måste stärka den svenska industrins konkurrenskraft.

Till att börja med bör man konstatera att så länge vi finns med i en internationell konkurrens ekonomi bestämmer vi inte spelreglerna själva. Vi måste politiskt stimulera vårt näringsliv med positiva åtgärder, öka investeringarna och de produktiva resurserna. Vi behöver konkurrenskraft mot omvärlden för att kunna fortsätta reformarbetet och ge människorna en meningsfull sysselsättning.

Det finns inga enkla lösningar för att klara dessa problem, men generellt gäller att vi måste stimulera företagandet. Vi i folkpartiet tror på stimulansen som det verksamma medlet och vi vill vara återhållsamma med statlig styrning och reglering inom olika branscher. Vi måste vara aktsamma med byråkratiska pålagor och vi måste dämpa kostnadsutvecklingen. Det är, kort sagt, viktigt att vi här i Sverige satsar på ett bra klimat för företagsamheten.

Det internationella sambandet i de näringspolitiska frågorna gör planeringen inom ett företag mycket komplicerad. Man måste kunna rätt bedöma utvecklingen på marknader och produkter och den internationella konkurrensen. Bara för något decennium sedan kunde man räkna med att ha en ny produkt tekniskt färdig och inkörd på marknaden inom ett eller några år. Nutidens komplicerade produkter har ofta en utveck-

lingstid på fem år och däröver. Sedan är överlevandetiden mycket kort – snart är det dags för något nytt.

Marknadsföringen av nya produkter är krävande och dyr för företagen. Detta gäller särskilt de företag som arbetar på den internationella exportmarknaden. Möjligheterna att finansiera investeringar för marknadsföring är i dag starkt begränsade.

Framtagandet av nya produkter och idéer sker ofta genom lånefinansiering från privat bank eller från någon av de statliga låne- och utvecklingsfonderna eller från andra kreditinstitut. Det finns alltså relativt goda möjligheter att lånefinansiera ett utvecklingsprojekt. Men det räcker inte att få fram en god produkt eller idé – det måste också finnas en marknad. Brist på marknadskunnande, kontakter och pengar gör emellertid att goda förutsättningar inte ges en riktig chans.

Investeringar i utveckling och marknadsföring har det problemet att dessa inte går att ställa som säkerhet för vanliga lån. Företag och uppfinnare med projekt i denna utvecklingsfas har vanligtvis maximalt utnyttjat sina finansieringsmöjligheter. Genom att göra det möjligt att på samma sätt som för utvecklingsinvesteringar finansiera marknadsaktiviteter skulle goda utvecklingsprojekt snabbare kunna ge resultat i form av sysselsättning och valutainkomst.

Utvecklingen av nya maskiner kan med avseende på angelägenhet och risk likställas med teknisk utveckling, och lån borde därför kunna ges på samma villkor. För att lån med villkorlig återbetalningsskyldighet skall kunna beviljas bör självfallet den sökande framlägga en realistisk marknadsplan med angivande av mål på såväl kort som längre sikt.

Folkpartiet har väckt motioner i denna fråga tidigare men mött en sval inställning i riksdagen. Mot bakgrund av Sveriges dåliga bytesbalans finns det anledning att åter ta upp marknadsföringen av våra produkter utomlands och ge den det stöd den behöver.

De små och medelstora företagen här i landet upplever också problemet med marknadsföring på hemmamarknaden som besvärligt. Ofta är det familjeföretag med inriktning på traditionella produktgrupper. Det är många gånger svårt för dessa företag att hålla sig orienterade om alla förändringar i omvärlden som på kort eller lång sikt förändrar deras konkurrensläge. Det finns naturligtvis mindre företag som manövrerar skickligt i dessa farvatten med många undervattensskär, men läser man statistik över företagsnedläggningar och konkurser, finner man att det är främst mindre företag som dukat under i den alltmer hårdnande konkurrensen.

Men inte bara den marknadsmässiga konkurrensen gör de mindre företagen mer sårbara. De stora företagen har ett helt annat läge i förhandlingar om utrymmet i samhället och ägnas en helt annan uppmärksamhet och stödvilja av beslutsfattare av olika karaktär, t. ex. politiker på skilda nivåer, och av kreditinrättningarna. Om ett litet företag har stora bekymmer, är det oftast en uppgift för företagaren att klara av – ensam. Om ett stort företag, dominerande på sin ort, får svårigheter,

ställer samhället i sin helhet oftast upp. Man tänjer på den kommunala kompetensen till det yttersta för att hjälpa, man stöder med uppvakningar hos departement och myndigheter – och de goda pengarna plockas fram därför att det är ett samhällsekonomiskt intresse att det stora företaget klaras. Och denna uppmärksamhet och hjälp är det väl ingenting att säga om, men man glömmer så lätt att också de små företagen gör en mycket stor social och samhällsekonomisk insats.

Statsminister Palme försvarade i sitt anförande tidigare i dag de stora företagens favörer och sade att det är ju dessa som svarar för exportinkomsterna. Jag vill inte framskapa ett motsatsförhållande mellan stora och små företag, men jag anser att en utjämning i fråga om skillnader och förutsättningar bör komma till stånd, och då vill jag påpeka följande.

Om man ser på antalet sysselsatta i svenskt näringsliv, finner man att företag med upp till tio anställda sysselsätter hela 15 % av alla företagsanställda i landet. Höjer man storleken upp till ett tak på 50 anställda – alltså fortfarande rätt små företag – är sysselsättningsgraden hela 37 %. Nu måste jag komma med den lilla reservationen att de här uppgifterna är ett år gamla. Det finns inga senare statistiska uppgifter, och det har skett åtskilliga nedläggningar av små företag under det senaste året. De mindre industriföretagen svarar för ca 15 % av Sveriges totalexport, och de spelar också en betydelsefull roll "bakom kulisserna" som underleverantörer till verkstadsindustrin med ett leveransvärde år 1971 på 14 miljarder kronor.

De små företagen märks inte utåt så mycket. De har små eller inga resurser för egen PR, de ägnas ingen uppmärksamhet av samhällsdebattörer, och inte heller blir de föremål för djupgående analyser på tidningarnas företags- och börssidor. Men de har en mycket stor betydelse för svenskt näringsliv och svensk ekonomi – den sanningen står sig.

Med den sanningen som bakgrund bör vi politiskt göra en kraftigare satsning än hittills för att förändra klimatet för de små och medelstora företagen. Alla demokratiska meningsriktningar i vårt land bekänner sig i princip till det blandekonomiska systemet. Detta betraktas som en för svenska förhållanden väl anpassad kompromiss mellan de fria företagens anspråk på rörelsefrihet och initiativrätt och statens krav på inflytande över arbetsliv och arbetsmarknad. Man anser att blandekonomin i svensk tappning är en medelväg, lagom – för att använda ett unikt svenskt ord – för att behålla den enskildes intresse och förmåga att göra en skapande insats, lagom för att det allmänna skall ha kontrollen över de ramar inom vilka företagsamheten har att arbeta.

I denna blandekonomi har de deltagande parterna ett ömsesidigt ansvar. I detta ansvarstagande tycker jag att de små och medelstora företagen har glömts bort. De har skyldigheterna mot samhälle och anställda, men de har inte fått de riktiga omsorgerna.

De skatte- och avskrivningsregler som vi har i Sverige är relativt bra för de stora företagen, men de små företagen kan i många fall inte tillgodogöra sig fördelarna. Tvärtom drabbar skattereglerna ytterligt de små

företagen vid generationsskiften och äventyrar framtiden. Och kreditmarknaden är oftast ytterligt kärv för den lille företagaren, då han saknar bankmässiga säkerheter. Han orkar inte heller med att utveckla nya produkter på grund av de stora kostnaderna. Och småföretagaren har ofta en lika tungrodd administration att hantera som de större företagen – utan att ha deras resurser. Skatter, ATP-avgifter och andra uppbörder skall redovisas och löpande kontakter med myndigheter blir ofta en tidsödande pappersexercis – dit hör t. ex. en mängd statistikuppgifter. Den svenske medborgaren i allmänhet har fått en ökad fritid – småföretagaren får ofta använda sin till att fylla i blanketter, utan att kunna inse nyttan av detta.

Fru talman! Jag har i mitt anförande dragit en lans för de små och medelstora företagen och pekat på den betydelse denna företagsform har i samhället. Som avslutning på det här avsnittet vill jag peka på svårigheten att effektivt ta till vara individens betydelsefulla roll vid stordrift. Beslutsnivåer staplas på varandra och initiativförmågan hämmas ofta. Många gånger innebär detta ett slöseri med mänskliga talanger. Med de stora enheterna följer också en koncentration av beslutsfattandet – en maktkoncentration.

I samma riktning verkar alltmer komplicerade tekniska och ekonomiska sammanhang i det moderna samhället. Det blir allt längre mellan beslut och individ och allt svårare att överblicka sammanhangen. Detta är också ett skäl att ge de mindre företagen goda verksamhetsvillkor: de kan på ett smidigt sätt passa in i framtidens samhälle, där större utrymme måste ges åt den enskilda människans rätt att delta i beslutsprocesserna.

När jag är inne på problemet med den enskilda människans rätt att delta i beslutsprocessen inom företag känner jag ett starkt behov att kommentera de inskränkningar i driften som har aviserats vid det statliga företaget Sonab. Sonab är dotterföretag till Statsföretag och startades för tio år sedan för att tillverka och sälja konstruktionen av den s. k. Carlssonhögtalaren. Företaget har sedan utökat sitt sortiment till att omfatta hela stereoanläggningar, personsökare och apparater för kommunikationsradio. Produktionen flyttades 1970 till Lövånger i Västerbotten med en utvecklingsavdelning i Vällingby. Antalet anställda fördubblades varje år och nådde en topp 1974 med 350 anställda i Lövånger. Så köpte Sonab upp AGA Mobilradio i Gävle med 450 anställda och dessa fick garantier om fortsatt anställning.

Det var då känt att AGA i Gävle befann sig i en kris, men trots detta förvärvades företaget för en hög köpeskilling. De anställda i Lövånger och Vällingby fick inget veta om samgåendet i förväg, men blev starkt oroade över vad detta skulle innebära för deras framtid. Företagsledningen vid Sonab viftade bort dessa farhågor, men någon garanti för framtiden fick de anställda inte.

Men de anställda fick rätt. Efter samgåendet med AGA steg förlusterna i Sonab till svindlande höjder. Från att i uppbyggnadsskedet 1973 ha

varit 2,5 milj. kr. steg förlusten första samverkansåret, 1974, till 53 milj. kr., varav 29 milj. kr. var saneringskostnader.

Nu har VD i Sonab gjort en utredning om företagets ställning och föreslagit stora inskränkningar i Lövånger och Vällingby. I Lövånger skulle mellan 150 och 180 personer friställas.

Metalls avdelning hade begärt att få granska utredningen innan den togs av styrelsen i Sonab och Statsföretag. Men det hade företagsledningen inte tid att vänta på. Man fattade sitt beslut utan samråd. Tidigare hade personalrepresentanterna tvingats hoppa av den samrådsgrupp som fanns i företaget då de inte fick den information de krävde.

Personalrepresentanter sökte också kontakt med sin företagsledning den dag styrelsesammanträdet skulle äga rum men fick beskedet att detta hölls på hemlig ort. När beslutet om inskränkningarna kom reste ordföranden, herr Hjalmarsson, till Lövånger för att informera de anställda om att de skulle bli friställda. Ordförande Hjalmarsson var emellertid i tidsnöd. Han skulle resa tillbaka till Stockholm samma kväll och hade inte tid med någon längre frågestund – och de frågor som hann framställas kunde han inte ge något svar på. Han var inte tillräckligt informerad.

Det är klart att de anställda i Lövånger är oroade och frågvisa. Det finns ingen annan sysselsättning att luta sig mot i det här området, och de har byggt egna villor och inrättat sig för en trygg framtid. Kommunen har gjort allt för att möta den industriella expansionen med service och trivsel och gjort stora samhällsinvesteringar. Bortom all dimbildning och mörkläggning i denna affär är det *ett* besked som folket i Lövånger väntar på, och de vill få det från industriministern. Beskedet bör lyda: Statsföretag tar ansvaret för att sysselsättningen tryggas i Lövånger. – Här finns nämligen inget alternativ. Får inte de anställda fortsatt arbete dör bygden.

En annan fråga på näringslivets område har ånyo fått aktualitet i dagarna. Det gäller förslag till sysselsättningskapande åtgärder i Vindelådalen. Helt kort: Vi i folkpartiet har ställt oss bakom det framlagda förslaget, och vi hoppas att erforderliga medel kommer att anslås.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (c):

Fru talman! När man tänker tillbaka några år i tiden finner man att näringslivets utformning och struktur och dess verksamhet under årens lopp alltmer har vävts samman med planeringen av samhället. Detta har skett för att man skall uppnå vissa gemensamma målsättningar när det gäller sociala förhållanden, levnadsstandard, fritid m. m. Man kan inte finna att någon produktionsgren egentligen numera är till för sin egen skull. Det får anses vara en riktig utveckling, och det är ingenting att säga om den.

I det här sammanhanget har – bl. a. tidigare i dag – präglats devisen om allas rätt till arbete. Då menar man naturligtvis rätten till arbete och sysselsättning – men med en viss inkomst. Får man inte inkomst för arbetet blir resonemanget kanske något annorlunda.

Störningar i avsättningen av ett lands produkter rubbar numera hela den kedja som välstånd och produktion ingår i. När t. ex. USA signalerar att man avser att inte köpa så mycket stål som tidigare drabbar det den svenska ekonomin. Och när Domnarvets Jernverk redovisar stora försämringar i lönsamheten – och anger att konkurrensen från Japan och Spanien är orsaken – förstår vi också att vår ekonomi hänger samman med hela världsekonomin.

I stort sett får man säga att Sverige har ett gott anseende på den internationella marknaden. Men när världskonjunkturen försämras är självfallet ändå varje företag och varje land sig själv närmast – och det gäller både i öppna samhällen och i helt socialistiska sådana.

När vi från centerpartiet talade om att det behövdes 100 000 nya jobb frågade man från regeringspartiet varifrån vi skulle ta alla dessa. Men efter en tid sade man att man hade skaffat fram närmare 200 000 jobb. Då visade det sig att vår prognos och vårt resonemang kanske inte var så tokiga. När det gäller de nya siffrorna kan det hända att det, bara vi avvaktar utvecklingen, kommer att visa sig att inte heller uppgiften om 400 000 nya jobb upplevs som så främmande.

1975 års bokslut och redovisningar för de svenska företagen är ju i allmänhet ännu inte klara. Det är väl för tidigt att yttra sig om huruvida det i genomsnitt blir några ändringar i förhållande till föregående år, men vad vi vet är att priser och kostnader har stigit mer än på mycket länge. Vi vet också att man inte kan trolla på det här området. På ett eller annat sätt blir det konsumenterna som får betala de ökade kostnader som läggs på produktionen, på handeln osv. Det går ju att klara vissa delavsnitt ur ekonomiska svårigheter genom stöd från det allmänna, men det får återverkningar på andra områden. Dessa pengar måste tas ut skattevägen, och det blir då i stället brist inom andra områden, t. ex. när det gäller väginvesteringar.

Det har tidigare under denna allmänpolitiska debatt nämnts att det lilla samhället Hällekis i Västergötland nu har räddats genom att man dit kommer att förlägga en tillverkning från företaget Rockwool som ersättning för den cementfabrik vars verksamhet där skall läggas ned. Så bra går det emellertid inte på alla områden i landet. Jag hälsar med tillfredsställelse att denna lilla ort fick detta företag. Det hade väl funnits vissa tankar på att det skulle placeras någon annanstans i landet, men det var naturligtvis tillfredsställande att denna lösning kunde åstadkommas. För en mängd andra orter är emellertid utvecklingen inte lika lyckosam. Jag vill bara nämna en sådan kommun som Borgholm, som ligger mitt hjärta mycket nära.

Man har anledning att vara mycket bekymrad över utvecklingen i de mindre företagen. Som alla vet minskar de mindre företagen i antal. Vi känner till att det förekommer fusioner, försäljningar och nedläggningar av sådana, och de bevaras inte i den utsträckning som skulle vara önskvärd.

En del av dessa företag, som är ganska svårt utsatta, är de som vi

brukar kalla underleverantörer, dvs. sådana som förser större företag med produkter. Det händer ofta att det större företaget helt plötsligt upphör att lämna order till den mindre firman. När denna tar kontakt med det större företaget och frågar vad som är anledningen till att den inte längre får göra några leveranser får den beskedet att konjunkturerna är på nedåtgående och att man i första hand måste se till att det egna företaget har sysselsättning.

Men vad inträffar då? Jo, underleverantören som genom lagstiftning har skyldigheter mot sina anställda kommer då i kläm genom det större företagets agerande, och det är inte bra. Men det är naturligtvis svårt att skapa ett system, som ger de anställda hos en underleverantör samma skydd som gäller för de anställda vid det företag som tar emot leveranserna. Jag inser att det kan vara svårt att ålägga detta företag samma förpliktelser mot underleverantörens anställda som mot de egna.

Det har i debatten här först fram en synpunkt som jag vill ta upp. Bl. a. sade herr Andersson i Lycksele att vår produktion av jordbruksprodukter inte påverkar behovet av livsmedel i världen eller har eller kan få någon betydelse för u-länderna. Det är klart att den eventuella ökning av livsmedelsproduktionen som kan åstadkommas genom att nedlagd jord i Sverige börjar brukas igen inte är av den storleksordningen att någon behöver känna sig upprörd. Men det finns en annan erfarenhet än den som herr Andersson har; det finner man om man granskar livsmedelssituationen i världen och iakttar hur den har utvecklats under de senare åren.

Sovjet köper numera stora kvantiteter spannmål på världsmarknaden – Sovjet synes inte få det skörderesultat som man där beräknat. Det har talats om skördesiffror som ligger 30 % under det beräknade resultatet. Tidigare när sådana bakslag kom avsatte man Krusjtjev och gjorde honom till syndabock för att man inte fått fram de skördar som man hade tänkt sig, men nu går det inte längre att skylla skördebakslagen på politiska ledare. Mycket av Sovjets nyodlade områden ligger dessutom naturligtvis i de kalla områdena, och man har övervärderat möjligheterna till hektarutfall i Sibirien.

Ser man även på vår södra världsdel Afrika, finner man att det visserligen finns bra jordbruksjord på sina håll, men det finns inte sådan jord i särskilt stora mängder. Våldiga områden i Afrika är torra och dåliga marker, där det inte lönar sig att anordna bevattningsanläggningar. I förbigående kan också nämnas Fidel Castros Cuba, där den kubanska sockerodlingen inte heller givit de skördar som han drömt om och lovat sina undersåtar.

Då Sverige ju har gamla beprövade jordbruksområden, tror jag det är tryggast att vi låter dem gå i den produktion som de haft i många år.

Det är självklart att det råder konkurrens mellan olika stater. Detta måste både den enskilde producenten och den allmänna producenten finna sig i. Men det finns också vissa sortiment som måste undantas

från denna konkurrens. Till dessa hör livsmedel. Jag vill här inflika att också sådana varor som skor och textilier, vilka i viss mån blivit skyddade under det år som gått, hör till samma kategori. Det kan även finnas andra varor som det kan vara skäl att skydda produktionen av här hemma. Jag kom att tänka på en sådan. Man har exempelvis lagt brandförsvarets inköp av brandslangar i Kina. Jag tror att orsaken är att man får dem litet billigare där, men man frågar sig om detta är ett tillräckligt bärande skäl för att förlägga inköpen av en så viktig beredskapsvara till en främmande världsdel.

Fru talman! Med dessa ord vill jag uttrycka en förhoppning om att det riksdagsarbete som börjar efter denna debatt måtte bli stimulerande för det svenska näringslivet.

Herr finansministern STRÄNG:

Fru talman! I den stillsamma atmosfär som präglar kvällen skall jag försöka att i varje fall börja mycket stillsamt. Jag har också en alldeles bestämd känsla av att fru talmannen kommer att brutalt hindra mig att fortsätta när jag hållit på en halvtimme, så jag får väl komma tillbaka senare och ta revansch i den ekonomiska debatt som så småningom kommer.

Jag skall således inte ge mig in på något slags inträngande redovisning av vare sig läget eller prognoserna för framtiden, men jag kan naturligtvis inte helt utesluta – det vore mig helt olikt – att jag ändå säger någonting om ekonomin.

Vi har under de senaste två åren upplevt en ekonomisk småblåst över världen som vi får gå rätt långt tillbaka för att hitta motsvarigheten till; det har anförts tidigare här i dag. En arbetslöshet som har varierat från 5 upp till 10–12 % av den arbetsföra befolkningen är väl siffror som vi trodde att världen inte skulle behöva uppleva.

Vi trodde knappast heller att vi skulle få avläsa – jag vågar nog säga det – den internationella likgiltighet för den mänskliga rättighet som ligger i begreppet arbete som vi nu har sett de senaste åren. Jag har sagt tidigare här i kammaren att jag inte längre räknade med att den nonchalans och låt mig säga resignation som utmärkte statsledningarna under förkrigstiden skulle behöva bli en verklighet igen. Tyvärr har för mycket av den där resignationen präglat de stora industriländerna under både 1974 och 1975.

Jag behöver inte understryka att utvecklingen i vårt land har varit helt annorlunda: flera i arbete än tidigare, en arbetslöshet som under sommaren har varit nere i 1,2 % samtidigt som vi har redovisat 80 000 lediga och obesatta platser, och som under vintern har legat på 1,7 % med över 30 000 lediga och obesatta platser.

Vårt läge har dessutom kännetecknats av en realinkomststegring, även om den har varit relativt blygsam, under de senaste två åren rent tillväxtmässigt sätt. Därtill har medborgarna i vårt land haft ett par år som har varit utomordentligt goda. En real inkomststegring av 12 à 14 %

har vi avläst under den här tvåårsperioden, och jag exkluderar då all inflation och prisstegrings effekt. Det är en standardhöjning som vi avläst i en konsumtionsökning med 3 à 4 % årligen. Till detta kommer ett alldeles osedvanligt högt hushållssparande – tre gånger högre än vad vi orkade med 1970, när vi hade den förra högkonjunkturen.

Vi har haft en industriell investeringsökning omkring 14 %, volymmässigt räknat, under denna tvåårsperiod. Det är någonting av en investeringstopp, om jag ser tillbaka på efterkrigstiden – möjligen med motsvarighet i slutet av 1950-talet och början av 1960-talet.

Men naturligtvis har vi haft våra negativa inslag i den här ekonomiska bilden. Det är bytesbalansbristen, som under de två åren representerar ungefär 11 miljarder. Det är prisstegringen, som har legat på ca 10 % om året – således en för stor prisstegring, även om den internationellt inte är uppseendeväckande utan snarare ligger en del i underkant. Det är dessa problem som vi nu har att lösa. I hela den ekonomiska politiken, i allt vad vi kommer att besluta i det här huset måste vi ha det i siktlinjen och aldrig tappa bort dessa båda väsentliga ting: prisstegringen och bytesbalansbristen.

Vad har vi för utsikter att klara av detta? Man borde ha haft åtskilligt med tid på sig för att inventera och analysera den frågan. Jag lade märke till här på förmiddagen att Thorbjörn Fälldin började sitt inlägg med att säga: Tecknen på lågkonjunktur blir nu alltmer påtagliga. I vissa branscher är det en kris.

Jag delar inte den uppfattningen. Av finansplanen, som har delgivits riksdagens ledamöter, framgår att en nedgång i tillväxten inom OECD-området – de 14 industrialiserade nationerna – som under 1975 låg på ca 2 % nu förväntas bytas i en uppgång under 1976 på mellan 3,5 och 4,5 %. Kalendermässigt har man räknat med att detta skall manifesteras under den senare hälften av innevarande år. Det är en väsentlig förbättring, och på den punkten är den ekonomiska expertisen enig. De allra senaste rapporterna som har kommit mig till del efter det att finansplanen skrevs bestyrker att det blir en uppgång – kanske med något mera optimism än vad som dikterade finansplanens skrivning.

När det gäller den branschkras som herr Fälldin talade om är jag mera osäker på vad han åsyftar. Menar han de speciella svårigheterna inom sko- och textilbranschen, så har de mera med lågprisimporten att skaffa än med den allmänna ekonomiska utvecklingen. Kalla det för kris eller vad man vill – de besvärligheterna kommer vi att få dras med i både goda och dåliga tider, som jag ser problemet.

Herr Fälldin kommer vidare med påståendet att industrins kapitalanskaffning är problemet just nu, framför allt kapitalanskaffningen till den mindre och medelstora industrin. Jag skulle på det vilja svara att även om egenfinansieringen inte är vad den var 1974, så är den än så länge rimligt god. Man kan också från industrins sida räkna med en fortsatt utlandsfinansiering i form av lån för industriutbyggnaden – naturligtvis under förutsättning att man har en vettig kalkyl i botten som

motiverar att man ger sig på ett utlandslån. Kapitalmarknadens tillgångar söker vi – och har sökt och lyckats med det – styra över till industrins investeringsbehov. Riksbankens penning- och räntepolitik har den inriktningen, som vi allesammans kan konstatera. Vi har arbetat med fondfrisläpp, lagerstöd och extra skatteavdrag – åtgärder som alla leder åt samma håll.

Nu befarade herr Fälldin att fonderna tar slut, och det är klart att man kan fråga sig om det är på det sättet. Jag skulle vilja säga att den faran faktiskt inte står för dörren just nu. Man beräknar att under 1975 ungefär 5 miljarder i fondmedel togs ut och utnyttjades. De hann väl inte alla utnyttjas under 1975; de kommer att ha sin verkan även under 1976. Men ultimo 1975, således vid årsskiftet 1975-1976, stod det kvar 6,3 miljarder i dessa fonder. Och de fylls ju på, framför allt vid företagens bokslut, då lockelsen i att få avsätta skattefria pengar onekligen är ganska stor och dessutom innebär en klok politik. Det är ju med dessa fonder vi har lyckats ganska bra att utjämna konjunktursvängningarna.

Det är nu inte fråga om någon misshandel av de smärre företagen. Institutet Industri- och företagskredit har ett par gånger apostroferats under dagens debatt. Vid en kontakt som finansdepartementet hade med institutet så sent som för ett par dagar sedan sade man att det saknas inte pengar för dagen i institutet. Man har naturligtvis – och måste ha – en balans av ärenden. Det är ju inte bara så att pengar får rekvideras från företagssidan och att pengarna sedan betalas ut. Institutet har ju skyldighet att penetrera och undersöka investeringen och se om den är vettig – och är den inte det så skall vederbörande inte ha några pengar. Den balans av under arbete varande ärenden som man har i dag är den balans som ibland tas fram såsom ett uttryck för att det fattas pengar. Så är, fru talman, inte fallet. I den mån det behövs mera pengar har AP-fonderna levererat de pengarna – via reverslån i allmänhet, någon gång via obligationsköp – och jag tror mig kunna garantera att så sker även fortsättningsvis.

Det myckna talet om småföretagen ger mig anledning att bara ett par minuter stanna vid den delen av svensk företagsamhet. Jag har ju alltid vänt mig mot den konstruerade motsättningen mellan de små och de stora företagen.

Här i dag lade jag märke till ett ganska överraskande inlägg. Jag förstår det – herr Bohman kan av naturliga skäl inte låta herr Fälldin ensam beta på småföretagens ängar, och så skyndade han fram och krävde också i den här vevan sänkt arvsskatt med återopande av småföretagens bekymmer. Han ville vidare ha sänkt förmögenhetsskatt och förde även fram en del andra välvilliga förslag.

Herr Bohman tillät sig också säga – vilket i någon mån förvånade mig – att man kan inte lösa företagsamhetens problem med varvsstöd och med pengapåslag till Statsföretag. Jag vet inte om det är obekant för herr Bohman att inom den svenska varvsindustrin arbetar 26 000 å 28 000 människor, i allt väsentligt familjeförsörjare. Bakom varvsin-

dustrin står ungefär lika många anställda i de företag som har att leverera de varor som så småningom skall sättas ihop till en båt av visst slag. Det är 50 000 människor som på en gång ställs inför detta, att därest staten inte går in uppstår ett arbetslöshetsproblem av enorma mått, eftersom dessa företag också är koncentrerade till några få platser i vårt land, där det sannerligen inte är lätt att skaffa ersättningsarbete åt 10 000-tals människor.

Var och en av dessa människor betyder naturligtvis lika mycket, oavsett om vederbörande är löntagare eller företagare. Och jag skall försäkra herr Bohman, att skulle den horribla situationen uppstå – den kommer naturligtvis aldrig att uppstå – att 50 000 småföretagare med en gång skulle ställas inför omöjligheten att försörja sig, så skulle självfallet ingen regering, av vilken färg och form den vara månde, sitta likgiltig och rulla tummarna. Det behöver inte röra sig om 50 000 personer – här ingriper man så fort problem uppstår. Så är situationen och så blir den även i framtiden.

Nu har man i detta sammanhang också sagt: Men de här småföretagen representerar ju så mycket av personlig framgångsrik företagarganda, så mycket av konstruktiv innovationsförmåga att man med alla medel måste slå vakt om dem. Det är naturligtvis i långa stycken riktigt. Men man skall inte försöka ge folk föreställningen, att om ett företag byter ägare uppstår det en katastrof för bygden. De här ägarbytena som aktualiseras för småföretagarna har ju i allmänhet föranletts av låt mig säga ett generationsskifte. Man har börjat med mycket små resurser. En företagsvänlig skattepolitik och ett allmänt företagsvänligt klimat i det här landet har resulterat i att företaget sedermera vid generationsskiftet och vid en substansvärdering visar sig representera ett många gånger ganska väsentligt kapital.

Är det då en syskonkrets som vill dela på företaget, så är jag medveten om de svårigheter som uppstår. Mången gång har inget annat stått till buds än att sälja företaget. Ibland är det ett investmentbolag som köper företaget – det är inte så ovanligt – och ibland kan det vara ett större företag som köper det. I regel betalar man vad företaget är värt. Då blir det en stor slant som i allmänhet läggs i händerna på företagsledaren, och han säger sig: Åh katten, var jag så här rik! Det brukar också resultera i att han klarar av sina bekymmer i förhållande till de andra arvtagarna och får pengar över att börja ett nytt företag. Jag har många gånger sett bevis på detta.

Ibland tar sig det här uttryck i att det bolag som köper familjeföretaget erbjuder den ledande att stanna kvar som verkställande direktör därför att han är en duktig företagare. På så sätt sker en naturlig kontinuerlig uppföljning av familjens traditioner, och den här verkställande direktören blir ju inte sämre företagare eller sämre innovatör under de nya förhållandena.

Jag vet således inte att ett sådant här skifte – även om det kan ha sina rent psykologiska komplikationer – direkt har föranlett någon ar-

betslöshet. Det har i allmänhet, om det är ett bra företag, antingen tagits över av något annat företag och arbetet har fortsatt eller så har pengarna använts till en ny start på något annat område.

Motsättningarna mellan de små och stora företagen är, såsom jag ser det, konstlade och jag har många gånger bett om att vi skulle slippa den debatten. De små fungerar många gånger i kombination med de stora som underleverantörer. Det finns storföretag i det här landet som har hundratals småföretag som underleverantörer. Det går inte för alla dessa småföretag att skapa en marknadsorganisation, att introducera sig på världsmarknaden och starta en egen företagsverksamhet med omvärlden som marknad med några nämnvärda utsikter till framgång. Där-
emot har småföretagen såsom delar i ett arbetslag, där det stora företaget tar på sig den här arbetsuppgiften, stora möjligheter att fortsätta och att utvecklas.

Dessutom kan man säga att det finns en filosofi hos alla företag, sedan må de vara stora eller små. Den filosofin är att man naturligtvis vill driva företagsamheten i stort sett efter samma grunder. Den skall expandera, den skall öka, den skall ge vinst och den skall ge företaget chans att ytterligare expandera. Den filosofin knyter samman företagen oavsett om de är stora eller små. Det finns så många gemensamma nämnare.

Därför är den här mycket konstlade debatten då man säger att regeringen slår vakt om de stora och låter bli de små ingenting annat än att de borgerliga slåss om väljarna bland småföretagen och vill framställa sig som speciellt småföretagsvänliga. Däri har den här diskussionen sin grund.

Herr Fälldin är, menar jag, ute litet grand på svag is här – det har vi ju talat om många gånger tidigare.

Den bondekooperativa rörelsen utvecklar sig snabbt mot enormt stora företag. På många områden är de ledande i landet. Där fungerar de efter samma vinstbegrepp och efter samma rationaliseringsambitioner som någonsin ett storföretag som bakom sig har, vad man brukar kalla, ett storfinansiellt intresse. Men jag har aldrig anklagat dem för det. Tvärtom har jag sagt att om reglerna är sådana så har de rätt till detta. Men det bör kanske se klädsamt ut om herr Fälldin någon gång i sin stilla kammare erinrar sig att även den bondekooperativa rörelsens centraliseringsambitioner har slagit ihjäl en del små företagare. Då har naturligtvis hela det här resonemanget om välviljan mot småföretagsamheten inte samma lämpliga underlag som herr Fälldin vill göra gällande när han här i dag uppträder i talarstolen.

Jag begriper inte heller herr Fälldin när han talar om och kritiserar den statliga satsningen på näringslivets område, dvs. kapitalförstärkningen till Statsföretag. Det är väl det som åsyftas i det här fallet. Man kan inte tala om önskvärdheten av den regionala utbyggnaden av svenskt näringsliv och behovet av sysselsättning i regionerna och samtidigt slå dövörat till när det gäller en kapitalsatsning på Statsföretag, vars allt

väsentliga utbyggnad sker just i de industrifattiga regionerna. Det är expansionen i glesbygden som Statsföretag i allt väsentligt står för. Det bör herr Fälldin erinra sig innan han – det skedde kanske i hastigheten – vänder sig mot denna kapitalförstärkning. Det skall bli intressant att se om han och hans partivänner går emot den när det längre fram blir votering i frågan här i kammaren.

Herr Fälldin tog också upp frågan om speciellt index för folkpensionärer. Det nuvarande konsumentprisindex skulle, menade herr Fälldin, inte vara representativt för en folkpensionärs allmänna konsumtion. Jag drar slutsatsen att han menar att det är ett underskott i kompensationen till folkpensionärerna.

Detta är en fråga som f. n. undersöks av den utredning som socialministern tillsatt och som arbetar med dessa frågor. Den är en följd av en direkt beställning av riksdagen för något halvår sedan. Men vi har faktiskt i finansdepartementet plöjt igenom denna fråga och gjort en specialundersökning, huruvida det skulle vara befogat med en särskild indexberäkning för folkpensionärerna. Vi kom fram till att så inte var fallet. Det torde inte finnas underlag för någon sådan särredovisning.

Herr Bohman började ståtligt i sitt inlägg. Moderaternas förslag, sade herr Bohman, läggs under ansvar. Här är det inga överbud. Jag skrev upp vad han sade; det lät så ståtligt att man bör rädda det till eftervärlden, och även till sitt eget minne.

Men om herr Bohman tittar i sitt och sitt partikanslis utbud av motioner får han svårt att få detta ståtliga anslag att rimma med de konklusioner moderaterna drar av den politiska situationen. Herr Bohman säger inte nej till daghemsprogrammet på 100 000 daghemsplatser och 50 000 fritidshemsplatser. Men han säger nej till betalningen. I andra motioner säger herr Bohman att man bör slopa arbetsgivaravgiften i det inre stöd-området, att man skall lindra småhusbeskattningen, att man skall indexreglera skattesystemet, att alla inkomster över 7 1/2 basbelopp skall befrias från arbetsgivaravgift, att det skall anslås mera pengar till försvaret, att det skall anslås mera pengar över budgeten till av samhället betald hemsjukvård och till ökat transportstöd.

Det kan vara mycket bra ting som står i den här önskelistan, men de går inte ihop med herr Bohmans anslag för sitt anförande i dag. Man frågar sig var de 7 miljarder som dessa överbud – det är det det är fråga om – i runt tal kostar skall tas. Skall vi öka statens upplåning utöver de 12 miljarder som den uppgår till i det serverade budgetförslaget? Därtill kommer låt oss säga någon miljard mera på tilläggsstat. Skall vi upp i 20 miljarder i statlig upplåning? Hur i Herrans namn skall det gå till? Det klarar vi inte.

Herr Bohman kan naturligtvis hänvisa till den besparingsutredning som denna riksdag med lottens hjälp tvingade fram för något år sedan. Den kan få i uppdrag att spara de 7 miljarder som herr Bohman vill öka på utgifterna med och några miljarder till. Då är det möjligt att de ursprungliga intentionerna kan tillgodoses. Men det går man inte i

land med – det försäkrar jag herr Bohman.

Vi behöver, sade herr Bohman, sparsamhet och förnuft i vårt politiska agerande. Ja, för att komma till rätta med herr Bohmans överbud kommer vi allesammans, fru talman, att behöva ett övermått av sparsamhet och ett förnuft som ligger åtskilligt över vad herr Bohmans partikansli kan prestera.

Vi tappar effektivitet, sade herr Bohman. Det är rätt frestande att ge sig in i det resonemanget, men tiden medger inte det. Jag vill ändå säga att har man en försvagad efterfrågan och vill behålla sin arbetsstyrka, så har man inte samma produktivitetseffekt som när efterfrågan kulminerar. Men jag tror att den har stora möjligheter att komma tillbaka, herr Bohman.

Regeringen har missat utbildningspolitiken, regeringen har missat bostadspolitiken, regeringen har missat sjukvården, regeringen har egentligen missat allting när herr Bohman sätter betyget. Han borde väl – det tycker jag nästan att partiloyaliteten kräver – göra undantag för de landstingsråd som ute på fältet sköter en del av dessa frågor och som har borgerligt partimärke på rockslaget, en del av dem tillhör även herr Bohmans parti. Det är kollektivt misslyckande vi upplever, det är herr Bohmans uppfattning. Det är det personliga, det individuella som vi söker och måste nå fram till. Nu skall jag överdriva litet och säga: Skall var och en ha sin egen lilla skola, sitt eget lilla sjukhus? Jag överdriver medvetet, men det gör jag bara för att tvinga herr Bohman att tänka på vad han säger när han nu berusar sig med sina på moderaternas kansli tillverkade slogans och schabloner.

Skattepolitiken tar herr Bohman upp, och det är en fråga som vi kan hålla långa debatter om. Vi får chansen att komma tillbaka till den, och jag skall i dag inte säga ett ord om den.

Det går en våg av våld genom samhället – herr Bohman hann med det också. Rättstryggheten är i fara, brottsutvecklingen kulminerar och blir ett problem. Varför? frågar man sig. Ja, det beror på brist på kraft hos regeringen, säger herr Bohman. Nu är, som jag ser det, hela den här olustiga och – jag erkänner det villigt – oroande utvecklingen ett mångfasetterat problem. Det löser man inte med det enkla receptet att säga att regeringen visar för litet kraft. "Vi måste ha en skärpt inställning till kriminaliteten" – så föll herr Bohmans ord.

Det finns, fru talman, många recept när man kommer in på dessa frågor. Det finns ett recept från herr Bohmans företrädare, den värderade Jarl Hjalmarson, som liksom revy författaren Tage Danielsson säger: "Släpp fångarne loss, det är vår!" Det är andra som säger: "Lås in dem hårdare!" Denna variation i recepten är väl ett uttryck för att vi måste ta allvarligt på denna fråga och inte komma med några patentröslösningar. Vi nalkas här ett problem – och skall göra det med största respekt – som jag tror att alla nationer konfronteras med men som ingen nation kan säga sig ha en lösning på.

Herr Bohman drar med hjälp av herr Ahlmark upp valrörelsens melodi.

Nu skall man, i varje fall på den kanten, dunka på socialiseringstrumman modell 1928, modell 1946 och 1948, modell 1958 och modell 1960. Jag försäkrar er att ni kommer att dunka er trötta, och livet kommer att gå vidare. Möjligen kommer också socialdemokratin att sitta kvar vid rodret efter valet. Så har det varit under 45 år, som herr Bohman hade räknat ut, och där räknade han rätt för en gångs skull. Räkna med som ett realistiskt alternativ att det kan fortsätta även om ni dunkar på socialiseringstrumman!

Fru talman! Jag ser till min förskräckelse att det bara är ett par minuter kvar på min tid, och jag skulle också försöka hinna med att säga några ord till herr Ahlmark.

Jag lyssnade när herr Ahlmark kom in på frågan om den personliga integriteten. Den skall vid alla tillfällen respekteras, säger herr Ahlmark, och på den punkten är jag överens med honom. I dataåldern kan det naturligtvis bli ett problem. Men i det moderna samhället behövs också datatjänsten. Ett förslag till statligt personregister av mycket begränsad omfattning var det min tanke att kunna förelägga riksdagen, och då skulle alla privata register bli obehövlige. Nu tyckte man i remisskritiken att förslaget var alldeles för snålt upplagt, och därför tvingas vi att göra en överarbetning. Men förslaget kommer, och jag hoppas att vi gemensamt skall kunna lösa problemet om just den personliga integriteten som vi alla är angelägna om.

I övrigt tycker jag nog att det i herr Ahlmarks budskap på det näringspolitiska området låg för mycket av boklärd manchesterliberalism och för litet av näringslivet som det ser ut i dag.

Det är många gånger svårt att vara företagare i en hård och av konkurrens präglad marknad. Det är inte överraskande att företagare söker kontakt med regeringen med hänsyn till det samhälle vi lever i och säger: Hur skall jag kunna få hjälp? En sådan kontakt upplever vi varje dag. Det råkar alla regeringar ut för. Om vi inte har den kontakten, så garanterar jag att den här kammaren har representanter som ställer sig upp i bänken och via frågeinstitutet och interpellationsinstitutet vänder sig till regeringen och säger: Vad tänker regeringen göra med hänsyn till situationen för företagarna just hemma i min bygd?

Ja, fru talman, det ser så illa ut med tiden att jag får bryta nu och fortsätta i en replik.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Fru talman! Herr Sträng är sig lik. Han har föga förståelse för småföretagens problem. Han säger att det finns ingen anledning att diskutera småföretagen för sig och storföretagen för sig. Han hävdar att bara storföretagen får det bättre ordnar det sig för de små också.

Detta är ganska överraskande eftersom herr Sträng behandlar generationsskiftena på det sätt som han gör. Han säger: Sälj företaget, så får ni ju fram pengar och kan betala arvsskatten. Om sedan någon av dem som har fått pengar för försäljningen kan börja ett nytt företag är det

naturligtvis bra. – Men vore det verkligen något fel om vederbörande kunde fortsätta att driva det företag som han redan var inne i? Anledningen till att han inte kan göra det är ju svårigheten att anskaffa eget kapital.

Herr Sträng var förvånad över att jag tog upp kapitalanskaffningen, att jag pekade på sambandet mellan andelen eget kapital och förmågan att investera och bygga ut. Jag har litet svårt att förstå varför herr Sträng just nu uttrycker den förvåningen. Han har ju själv tagit upp det här problemet i finansplanen på s. 18: "I syfte att stärka företagets försörjning av eget kapital och därmed ökade förutsättningar för utbyggnad och investeringar föreslås att AP-fondens möjligheter till aktieköp ökas med 500 milj. kr."

Anser herr Sträng att brist på eget kapital bara finns i de börsnoterade företagen och att saken är ur världen om man löser deras problem? Det är mot ett sådant resonemang jag opponerar mig. Jag har sagt, och det står jag för, att det går fel med näringspolitiken, det går fel med sysselsättningen, om man ensidigt satsar på de stora börsnoterade bolagen och på statsföretag. Visst är det nödvändigt med den tillförseln, eftersom det behövs så mycket eget kapital, men då måste man samtidigt ge motsvarande möjligheter till de mindre företagen.

Det förhåller sig väl ändå så, herr Sträng, att de mindre företagen redan lever under sämre villkor än de större. De många uppköpen visar ju det. Förbättrar man då storföretagens finansiella situation och ökar deras kapital samtidigt som man inte släpper fram motsvarande stöd till de mindre företagen, riskerar man att storföretagen får ökade möjligheter att köpa de små.

Men det kanske är en sådan koncentrationsprocess som regeringen vill påskynda. Regeringen verkar inte ha lagt av programmet från LO-skriften Samordnad näringspolitik av år 1961, där vi kunde hitta uppgifter om att färre och större enheter var ett mål för näringspolitiken. Det är klart att om man lever kvar i den föreställningen, då skall man gå vidare med den här politiken. Men jag hävdar att med en sådan politik kommer man aldrig att klara sysselsättningsfrågorna. Förmågan till förnyelse inom näringslivet skulle med säkerhet också snabbt avta.

Till sist: Om ni har gjort en undersökning om pensionärernas situation och i vad mån konsumentprisindex speglar deras konsumtionsmönster, kan vi i så fall få ta del av den undersökningen så att vi får se om den verkligen är rättvisande?

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Fru talman! Först bara en enda rättelse till alla feltolkningar som herr finansministern gjorde. Jag förklarade i mitt anförande, att det inte räckte med *enbart* satsningar i Statsföretag AB, varvsindustrin och Stålverk 80. Det krävdes betydligt mera för att lösa våra problem.

Så en personlig reflexion i fråga om kriminaliteten. Herr Sträng har ju själv inte alls någonting emot en förstärkt polisbevakning kring det

egna huset i Gamla Stan. Då kan ju andra ha rätt att resa motsvarande krav på rättsskydd.

Trots allt skall jag sedan gärna medge att det är roande att lyssna på finansministern. Han följer i stort sett precis samma linje som vanligt i sådana här debatter. Han säger sig vara väldigt nöjd med det gångna året. Allt var bra, och han är optimistisk för framtiden. Ingen hade väl heller trott att finansministern skulle medge att hans prognoser för det gångna året slog slint och att han skulle beklaga att den ekonomiska politiken byggd på realistiska förutsättningar, som medverkat till att vi faktiskt har problem i vår ekonomi i dag.

För ett år sedan förklarade jag att jag inte trodde på den ökning av BNP med 2,5 % som 1975 års finansplan förutsåg. Jag förutspådde en betydligt lägre tillväxt. Då blev jag beskylld för pessimism eller – för att använda herr Palmes favorituttryck – för svartmålning. Jag underkände också regeringens bedömning av prisökningarna under året på 7–8 %. Jag förutspådde att de skulle uppgå till ca 10 %, och jag fick motta samma beskyllning – pessimism och svartmålning.

Jag har emellertid fått rätt i detta och i många andra hänseenden. Det som för ett år sedan var svartmålning, kallas nu i finansplanen för ett "ganska hyggligt resultat." Ändå blev produktionstillväxten bara en femtedel av vad herr Sträng räknade med. Prisstegringarna blev som bekant åtskilligt större liksom underskottet i bytesbalansen. Bruttoinvesteringarna ökade inte alls, utan minskade. Industriinvesteringsoökningen blev bara hälften av den som regeringen angav. Ungdomsarbetslösheten har ökat och den dolda arbetslösheten i näringslivet likaså. På nästan varje punkt räknade finansministern och regeringen fel. Men det talade inte finansministern om i sin redovisning för en stund sedan. Då var allting bra.

Även för år 1976 förbehåller vi oss att ha en annan syn än regeringen. Vi tycker att regeringen som vanligt är överoptimistisk. Jag får väl på nytt höra att jag svartmålar till dess att regeringen nästa år – om den då skulle sitta kvar – då mina farhågor har besannats, talar om att det här året har visat upp ett "hyggligt resultat." Så kommer skivan att rotera på samma gamla vanliga sätt.

Jag fäste mig förresten vid att finansministern med ironi talade om kalkylerna från vårt kansli. Är finansministern avundsjuk på dem? Våra prognoser har faktiskt varit bättre än regeringens under de gångna åren. Det tycker jag finansministern kunde kosta på sig att erkänna.

Det här är egentligen mycket allvarligt, därför att den ekonomiska politik som regeringen för bestäms av de prognoser som regeringen gör. Slår prognoserna fel så blir också politiken felaktig. De medel man arbetar med kan visa sig försvåra i stället för att underlätta en lösning av problemen, om man utgår från felaktiga grunder.

Om regeringens bedömningar under 1970-talets fem första år hade slagit in, då skulle vi i Sverige haft en utveckling som i stort sett hade motsvarat den som andra OECD-länder har haft. Vi skulle ha haft ungefär

1 % högre tillväxt än vad vi verkligen har haft.

Men ännu allvarligare är regeringens bristande intresse eller oförmåga att sätta in skattepolitiken i de stora sammanhangen. Det är Sveriges skattepolitik – gör jag gällande, och många med mig – som lagt en hämsko på den ekonomiska utvecklingen. Det är de orimligt höga marginalskattorna och de ständigt ökande pålagorna på vårt näringsliv som dragit ned tillväxttakten, påverkat vår konkurrenskraft och förstorat redan förut stora bytesbalansproblem.

När jag påvisade detta i förmiddagens debatt med statsminister Palme, möttes jag av den vanliga beskyllningen för svartmålning. Men jag fick inget svar på min fråga om hur herr Palme själv såg på marginalskattorna och om vad regeringen vill göra för att angripa detta verkligt stora ekonomiska problem. Jag fick inget svar trots att herr Palme medgav att han vid sina kontakter med företagare runt om i landet hade fått klart för sig att kostnadsutvecklingen var ett av de allvarligaste problemen för företagen. Jag upprepar nu frågan – den fråga som herr Sträng gick förbi: Vad kommer ni att göra åt skatteproblemet? Var är den berömda handlingskraft som ni alltid talar om?

Jag påstår att om vårt land hade fört en annan ekonomisk politik, så hade vi haft samma tillväxttakt som genomsnittet av OECD-länder och då skulle vi i år ha haft 15 miljarder kr. mera att dela på, dvs. 6 à 7 miljarder för den offentliga sektorn – och det hade verkligen behövts – och 6 à 7 miljarder för de enskilda hushållen. Detta är siffror som belyser vilka konsekvenser en felaktig politik kan få.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Fru talman! Finansministern säger att folkpartiet "dunkar på socialiseringstrumman, modell 1928." Jag har tagit upp ett krav, inskrivet i det nya socialdemokratiska partiprogrammet, antaget *förra året*: all läromedelsproduktion skall förstättligas!

Jag har tidigare i dag försökt ta upp ett resonemang med statsministern om vad det skall vara bra för. Varför måste alla läroböcker som används i skolorna göras av ett eller flera statliga förlag? Är det inte bra för utbildningen och för läroboksproduktionen att det finns konkurrens? Är det inte bra för pedagogiken att den får utvecklas i en tävlan mellan författare, idéer och förlag? Är det inte bra att förhindra en indoktrinering från de styrande med deras värderingar om politik och samhällsliv genom att ha en mångfald när det gäller läromedelsproduktionen?

Det är ju den socialdemokratiska partikongressen 1975 som har dunkat på socialiseringstrumman. Då kan väl inte finansministern mena att vi skall stå tysta och bara säga att det här var ju intressant. Vi säger emot, vi protesterar, eftersom vi anser att det innebär en maktkoncentration när det gäller det fria ordet som vi inte kan gå med på. Mångfald och balans i vår demokrati är beroende av många bokförlag, många tidningar och många skiftande röster i debatt och samhällsliv.

Jag har också fört ett ideologiskt resonemang om maktkoncentrationen

i näringslivet och om tendensen mot allt större enheter. Finansministern gick i stort sett förbi den frågan och sade att det inte är "någon katastrof för bygden om ett företag byter ägare". Mycket mer blev det inte sagt om den här tendensen.

Det är sant att det finns krafter i den ekonomiska utvecklingen som verkar mot större enheter. Vi har inte alls vänt oss mot stora företag. De behövs för att vi skall kunna konkurrera på exportmarknaden.

Men vad vi reagerar emot är tendensen att regeringen ser det som nästan ofrånkomligt att företagen skall bli allt färre och allt större och makten därmed alltmer koncentrerad. I andra sammanhang finns det inte någon hejd vad regeringen anser att staten skall kunna utträtta. Men när företagen och makten koncentreras i näringslivet, då står regeringen plötsligt som förlamad inför marknadskrafterna. Ofta driver man i stället på för att motverka koncentrationstendenserna.

I dag säger finansministern inte ett ord som antyder att han tycker att det här är ett problem. Enligt folkpartiets mening är vi inte prisgivna till en utveckling, där finanskometer skapar imperier av företag som andra har byggt upp, kedjor av företag som producerar de mest skilda ting under en gemensam ledning.

Varför skall den som tillverkar målarfärg också driva järnverk?

Varför skall den som producerar Ramlösa samtidigt köpa och sälja fastigheter?

Varför skall den som tillverkar gardinstänger också göra affärer med sommarstugetomter?

Det är några exempel på kedjebyggande i det svenska näringslivet. Är det ändå inte ett problem, herr Sträng, att 700–800 småföretag såldes förra året? Finns det ingen oro inom regeringen för den här utvecklingen?

Finansministern är i kväll inte intresserad av att säga någonting om skatterna. På sina håll inom socialdemokratin finns fortfarande föreställningen att marginalsatserna mest är ett problem för människor med mycket höga inkomster. Så är inte fallet. De höga marginalsatserna är särskilt brännande för människor med högst vanliga inkomster.

Flertalet löntagare i Sverige i dag måste höja sin lön med 700–900 kr. i månaden enbart för att slippa få det sämre ställt från det ena året till den andra. Man får betala höga marginalsatser också på den del av lönehöjningen som bara är kompensation för prisstegringar.

Ett sådant skattesystem driver självklart på inflationen, urholkar skattemoralemen och ökar kostnaderna för vår industri. Därför har folkpartiet två grundläggande krav på en skattereform.

För det första måste marginalsatserna sänkas. Det måste bli mer över av en intjänad hundralapp.

För det andra måste skattesystemet förses med ett inflationsskydd. Det är alldeles nödvändigt om ett skattesystem skall hålla mer än ett enstaka år.

TCO har nyligen i en skrift om vår skattepolitik visat att dessa båda krav är helt avgörande för framtida lönerörelser. Vill man slippa att ändra

skatterna varje år och ha en ständig koppling till avtalsrörelserna, vilket organisationerna själva är emot, finns bara två möjligheter konstaterar TCO, nämligen att kraftigt minska progressiviteten i de delar av skatteskalan där löntagarnas inkomster faller och att indexreglera skatteskalan.

I sitt anförande tidigare i dag talade statsministern mycket om vikten av att lyssna på löntagarorganisationerna. Jag vill därför upprepa de båda frågor till finansministern som Ingemar Mundebo ställde förut i diskussionen.

Kommer skatteutredningen att få pröva frågan om inflationskydd eller tänker herr Sträng fortsätta att förbjuda skatteutredningen att ta upp den saken? Avser regeringen att lägga fram förslag om sänkta marginalskatter, inte bara sänkta marginalskatter om några år, utan redan för 1977 såsom ett första steg på vägen mot en varaktig skattereform?

Herr WERNER i Tyresö (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Jag skall inte gå in på det resonemang om småföretagsamhetens förutsättningar som finansministern ägnade rätt stort utrymme i sin inledning. När finansministern av de borgerliga partierna anklagas för generositet mot de stora företagen, vill jag bara göra den reflexionen att de borgerliga varje gång frågan varit aktuell varit helt överens med regeringen och givit regeringen sitt stöd.

Jag vill i stället ta upp sysselsättningsfrågan, som finansministern inledningsvis berörde. När det gäller denna sak anser jag att varken regeringen eller de borgerliga partierna har belyst problemets verkliga dimension. Man är oklar beträffande de arbeten som måste tillskapas. Man talar inte om de kvalitativa förändringar av samhällsekonomin som är nödvändiga. Man knyter inte sysselsättningsfrågan till någon tanke om samhällets grundläggande omvandling.

När man i olika utredningar lämnar helt skiljaktiga kalkyler över det önskade tillskottet av arbeten, talar man aldrig om hur det skall tillskapas. Allmänt hävdas – i och för sig riktigt – att den statliga och kommunala sektorn måste svara för det huvudsakliga tillskottet. Det är ett erkännande av det privata näringslivets misslyckande. Men på samma gång är det en motsägelse, för hur skall sysselsättning i tillräcklig mängd skapas av stat och kommun, när företagen samtidigt skall få ökade förmåner för att hålla vinsterna uppe? Och hur skall stat och kommun, som de senaste åren måst strama åt sina investeringar mycket kraftigt, kunna undgå verkningarna av den stagnation som den privata sektorn tenderar att drabbas av?

När vi som alternativ till detta förordar tillskapandet av basindustrier, menar vi att det skulle bli grundvalen för näringslivet i olika områden. Självfallet skall sådana anläggningar inte begränsas till de i dag traditionella produktionsområdena. Viktiga områden där det finns förutsättningar att skapa företag på modern teknisk basis är petrokemi, träkemi, elektronik och verkstadsindustri, för att nämna några. Om inte staten

på det sättet går in och börjar en direkt och omfattande anläggning av nya industrier, då finns det ingen möjlighet att genomföra en framgångsrik sysselsättningspolitik.

Det här är, menar vi, en politik rakt motsatt den regeringen och de borgerliga partierna vill föra med fortsatta subventioner och gåvor till företagen, framför allt till de stora företagen. En sådan politik har hittills visat att den inte erbjuder någon lösning av sysselsättningsproblemen.

Vi vet vilka som drabbas hårdast av inflationen. Kampen mot inflationen måste gälla fördelningen i samhället. Därför måste den ekonomiska politiken ges en ny inriktning, och vi har i ett tiopunktsprogram sammanfattat de viktigaste kraven i kampen mot inflationen. Prisstegringarna är för de flesta människor den mest påtagbara effekten av inflation. När den allmänna prisnivån i konsumentledet steg med drygt 9 % under elva månader i fjol, undergrävde det självklart levnadsstandarden för många. Och när priserna på dagligvaror under samma tid steg med nästan 12 %, var det också särskilt kännbart. Då märks inflationen tydligt, när man i snabbköpskassan skall betala det som behövs för livsuppehållet.

Om övriga partier vill medverka till prissänkningar, varför vill man då inte ansluta sig till vårt gamla krav om att slopa momsens på maten? Det skulle ju i ett slag kunna sänka matpriserna med 15 %. Och om övriga partier vill bekämpa prisstegringarna, varför ställer man sig då inte bakom kravet på ett effektivt prisstopp, som är utvidgat till alla dagligvaror. Det kan ju inte vara särskilt angeläget att gå in för prisstopp på bilar, som det har talats om i nyheterna i kväll. Det är faktiskt inte den frågan som bekymrar de vanliga löntagarna i första hand.

Herr finansministern STRÄNG:

Fru talman! Jag skall först försöka att avsluta mitt tidigare inlägg. Jag var ju inne på att bemöta vad herr Ahlmark sagt om den statliga regleringen av företagets verksamhet, något som han ogillade på det högsta. Jag tillät mig säga att om inte företagaren tar kontakt med regeringen, så finns det alltid någon i kammaren som via fråge- och interpellationsinstitut väcker regeringens uppmärksamhet, ifall det råkar hända någonting av ett eller annat slag ute i den svenska företagsamheten. Sådant är livet, och jag är beredd att säga till herr Ahlmark att det har gått åtskilliga år och runnit rätt mycket vatten under broarna sedan Adam Smith skrev liberalismens ekonomiska urkunder.

Men jag vet inte riktigt hur jag skall fatta herr Ahlmark. I sitt senaste inlägg hade han en helt annan uppfattning. Då var han irriterad över att de stora företagens koncentrationsprocess går för långt, och hans ord föll så här: Varför skall en som producerar Ramlösa ägna sig åt fastighetsaffärer? Varför skall en som producerar målarfärg ge sig in på järnhanteringens område? Ja, litet frihet skall vi väl ändå ha kvar. Menar herr Ahlmark, i den händelse han får något att säga till om på rege- ringsplanet, att han skall säga till en företagare som önskar expandera

på ett område som är nytt för honom: "Nej, käre vän, det får du inte göra. Du har börjat tappa Ramlösa och det får du fortsätta med, du har börjat fabricera färg så du får inte ägna dig åt någonting annat." Jag försäkrar herr Ahlmark att en sådan politik är helt omöjlig och det kommer nog herr Ahlmark att hålla med mig om när han funderar litet närmare på den här frågan.

Men jag skall ändå gärna ge herr Ahlmark ett par erkännanden. Herr Ahlmark sade på förmiddagen – då vi allesammans lyssnade med stor uppmärksamhet på honom i hans första allmänpolitiska debatt som partiledare – och det var intressant att höra honom, som jag uppfattade det: Jag kommer att helhjärtat ansluta mig till regeringens förslag när det gäller lagen om medbestämmanderätt. Han sade vidare, oförskräckt, att gör man anspråk på ett fortsatt reformarbete så kan det icke förenas med skattesänkingskrav som reducerar statsinkomsterna. Det är inte så ofta jag ger en politisk motståndare sådana här oförblommerade erkännanden, men på de båda punkterna vill jag göra det. Hur sedan herr Bohman, som kommer med så långtgående reformkrav och samtidigt talar om skattesänkning, skall kunna smälta denna offentliga desavouering och tillrättavisning från vår allra färskaste partiledare blir väl en fråga inom familjen, som ni får klara av senare.

Jag hann inte med herr Werner i Tyresö i mitt första inlägg. Tar jag upp hans motion och hans synpunkter nu så konsumerar det litet för mycket tid för mig. Jag skulle kunna säga till herr Werner, utan att brista i respekt för honom som partiledare, att de argument han anförde och den motion som avgivits från vpk har så enormt mycket gemensamt med vad hans företrädare herr Hermansson presterade i talarstolen och motionsledes så jag kan hänvisa till mina svar till herr Hermansson och då har herr Werner också fått svar på sina frågor.

Låt mig klara av mitt lilla mellanhavande med herr Ahlmark då han tar upp frågan om skattesystemet. Jag sade medvetet att det hinner jag inte gå in på, men jag hoppas få komma tillbaka i den ekonomiska debatten där jag inte är tidsbegränsad på samma sätt som nu. Jag kan till herr Ahlmark ändå säga att vill han under den kommande diskussionen hjälpa till med att hyfsa marginalskatten inom ramen för en stabil samhällsekonomi så skall vi naturligtvis lyssna mycket uppmärksamt på herr Ahlmark. Hans företrädare i ämbetet har i två år lyckats att tillsammans med regeringen komma fram till en lösning. Naturligtvis är vi på regeringssidan mycket förväntansfulla på herr Ahlmarks insatser på det här området.

Jag vill sedan vända mig till herr Bohman. Han började med följande intressanta konstaterande: Det är alltid lika roligt att lyssna på finansministern. Han drar varje gång samma evangelium. – Någon mera lättrodd har jag ju aldrig träffat på bland min publik, och jag är naturligtvis väldigt tacksam.

Sedan kommer problemet med hur vår utveckling har varit under det gångna året. Naturligtvis är alla prognosmakare underkastade den ka-

lamiteten att de kan gissa fel. Jag har varit med om att experterna gissat fel på de år som gått, så mycket svårare bör det då bli för dem att klara av de år som kommer. Så mycket kan jag säga att i den rent interna svenska ekonomin har i stort sett den budgetprognos som lades på riksdagens bord för ett år sedan följts upp. Skillnaden är betingad av att vi misstog oss på den internationella utvecklingen och det var vi inte ensamma om. Det gjorde man överallt runt om i världen.

Sedan frågar herr Bohman om jag är avundsjuk på honom när han serverar sina förslag, fabricerade på hans kansli. Ja, tacka för att jag är avundsjuk när man kan servera reformer på sju miljarder och betala dem med skattesänkningar. Vilken finansminister är inte avundsjuk inför denna lysande idé.

Jag måste också erkänna att jag inte kan göra om denna politiska ekvilibristik! Det är jag också avundsjuk över.

Vad kommer regeringen att göra i skattefrågan? Varför har vi inte samma tillväxt som i andra länder?

Herrarna har nu tre minuter på sig, och jag har även skyldighet att försöka svara herr Fälldin. Herr Bohman är välkommen till våra fortsatta debatter. De blir mer och mer trivsamma, tycker jag, ju längre vi håller på.

Jag vill ställa en fråga till herr Fälldin, som han skall kunna svara på i det sista treminutersinlägg som han får göra. Statsministern har två gånger under förmiddagen frågat herr Fälldin: Hur ser centerpartiet på sitt eget energiprogram? Skall vi avskeda åtskilliga tusen man, som f. n. arbetar i Forsmark, i Barsebäck och i Ringhals? Menar herr Fälldin att de skall avskedas hux flux, eftersom det nu inte skall ges mer pengar till kärnkraften? Herr Fälldin lämnade aldrig något svar på denna fråga, men han får chansen att i sitt sista treminutersanförande ge besked i en fråga som vi allesammans naturligtvis är intresserade av svaret på.

Jag skall inte alldeles springa förbi herr Werner i Tyresö. Han gör gällande att regeringen i sysselsättningsfrågorna glömmer bort de kvalitativa aspekterna. Det är en felaktig beskyllning. Vi har nu serverat förslag och genomfört reformer som har med arbetsmiljön att göra, som har med arbetsskyddet att göra, och vi kommer in även på medbestämmanderättsfrågorna. Om det hänt och kommer att hända någonting på den svenska arbetsmarknaden av ganska revolutionerande art är det just vad som skett under de senaste åren och håller på att ske nu.

Fru talman! Har jag verkligen mer tid kvar, så att jag vågar ge mig på herr Fälldin?

(Fru TREDJE VICE TALMANNEN yttrade: En hel minut!)

Det hinner man ju mycket på.

Herr Fälldin tar upp frågan om arvsskatten för småföretagen. Den ligger under utredning i företagsskatteberedningen, och det vet herr Fälldin också. Problemet är naturligtvis om man skall hantera det svenska folket på olika sätt beroende på hur förmögenheten är placerad. Det är på den punkten vi står inför svårigheter när vi talar om arvsskatten. Men vi

har för ett par år sedan gjort vissa medgivanden – t. o. m. på regeringens och mitt förslag – som småföretagarna själva omvittnar som utomordentligt värdefulla. Jag avser den årliga lindringen av förmögenhetsbeskattningen och den motsvarande lindringen när det gäller arvsskatten.

Herr Fälldin tog upp frågan om de 500 miljonerna till AP-fonden. Jag har ytterligare ett inlägg; jag kan ägna mig litet grand åt det då. Jag har inte hittat någon avvikande mening i motionerna, vare sig från folkpartiet eller centerpartiet. Därför ser det, glädjande nog, ut som om vi ändå skulle kunna bli eniga på den punkten.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Fru talman! Kort och gott, herr finansminister, och det får gälla statsministern också: när energiprogrammet antogs i fjol röstade vi för att man skulle avbryta utbyggnaden av kärnkraften. Jag har förklarat att vi kommer att rösta för det i år också. Det förhållandet måste alltså vara känt för regeringen sedan länge. Nog om det.

Herr finansminister! Jag har en viss respekt för synpunkten att tio minuter inte är mycket att reda sig på om man samtidigt diskuterar med flera talare. Men jag vill ändå peka på att finansministern inte har gått in på hur han ser på frågan om egenkapitalet i de börsnoterade företagen. Låt mig framhålla att dessa företag inte drabbas av arvsskatt – Volvo har aldrig som företag några arvsskatteproblem.

Finansministern säger nu att vi för att se till att dessa företags investeringar ökar – vilket är nödvändigt om vi skall nå balansmålet – måste hjälpa till via AP-fonderna för att öka egenkapitalet. Vi från centern och folkpartiet säger i den gemensamma motionen att vi inser problemet men att detta stöd inte kan få begränsas till att gälla bara de börsnoterade företagen. Villkoret för att man skall släppa till dessa pengar till de börsnoterade företagen är enligt vår uppfattning att åtgärderna skall avse både de små och de stora företagen. Vi kan icke acceptera en sådan ensidighet som man här tydligen från regeringens sida vill hävda.

Finansministern tycks fortfarande vara alldeles okänslig för våra argument och vidhåller att bara man löser problemen för storföretagen kommer alla småföretagare också att klara sig. Men finansministern vet ju lika väl som jag och andra att de många småföretagen ur sysselsättningsynpunkt svarar för en mycket väsentlig del. Det måste ur många synpunkter – bl. a. med tanke på koncentrationseffekten, som herr Ahlmark har talat om – vara fel att inrikta näringspolitiken så ensidigt.

Jag fick inget svar på frågan om tesen om färre och större enheter fortfarande gäller och om det är den som är anledningen till att man satsar på detta sätt.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Fru talman! Finansministern opponerade sig mot nästan allting vad jag sagt. Men på en punkt kan väl i alla fall kammarens ledamöter ge mig rätt: nog var han rolig alltid. Det blir väldigt tomt den dag Gunnar Sträng lämnar kammaren – det kan jag kosta på mig att erkänna, även om det skulle användas emot mig i valrörelsen.

Jag kan också förstå att Gunnar Sträng är avundsjuk på oss och på mig för att vi gissat rätt. Men jag är också avundsjuk på Gunnar Sträng för att han kan gissa så fel år efter år och vara så stolt över det som han är. Det tror jag inte att jag skulle kunna klara av. Jag är alltför anspråkslös för det.

Vad sedan gäller de "överbud" som ni talar om är det helt befängda siffror ni kastar omkring er i något slags dubbel bokföring. Jag begriper inte att finansminister Gunnar Sträng, som påstår att andra inte kan räkna, själv kan slänga luftsiffror omkring sig på det ogenerade sätt som han har gjort när han talar om överbud på 6-7 miljarder.

Vad sedan gäller själva saken, skatterna, ligger bakom herr Strängs resonemang den gamla vanliga statistiska synen på skattesystemet. Han bortser från de förödande konsekvenser för hela vår samhällsekonomi som dåliga skatter medför. Bättre skatter ger en bättre samhällsekonomi. Rimligare marginalskatter skapar lugnare lönerörelser och ökar människornas lust att göra prestationer samt stimulerar till uttag av ersättning för arbetsinsatserna i form av löner i stället för i fritid som nu sker, eftersom skatterna lägger beslag på en så stor del av pengarna. Bättre skattesatser ger alltså högre skatteinkomster, stimulerar tillväxten, vilket också ger högre inkomster, och begränsar inflationstakten, vilket ger pengarna mer innehåll.

Om jag inte hörde fel, herr finansminister, när ni blev intervjuad i Sveriges Radio med anledning av budgetpropositionen förklarade finansministern att ökad tillväxt i ekonomin ger hela folkhushållet ökade resurser. Om jag inte hörde fel, var det i så fall första gången som vi har fått höra det medgivandet av finansministern. Jag tycker att det var bra sagt därför att det var sant.

Hela det här resonemanget om budgetunderskottet bygger på ett föråldrat budgettänkande. Man tar inte hänsyn till att det som är avgörande för ekonomin är hela den konsoliderade offentliga sektorn. År 1975 var överskottet på den 2 miljarder kronor, men år 1976 blir överskottet 5 miljarder. Det är alltså en åtstramning i ekonomin, som finansministern vidtar det år då han egentligen borde stimulera ekonomin.

Även om man skulle bortse från den konsoliderade offentliga sektorn och börja resonera om besparingar kan ni väl medge att man på en budget på 110 miljarder kronor borde kunna hitta åtminstone några besparingar. En öppen fråga: Vad kostar exempelvis 1 700 nya styrelseledamöter i bankerna?

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Fru talman! Finansministern ger alltså inget som helst besked när det gäller inflationsskyddet av skatteskalorna eller om hur han ser på marginalskatterna för folk med vanliga inkomster. Han frågar i stället vad folkpartiet vill i just de frågorna. Det har vi redan gett besked om från den här talarstolen och i vår motion. Nu lovar finansministern att återkomma till det i den finanspolitiska debatten. Vi skall alltså behöva vänta i ytterligare fem veckor, innan regeringen ger något som helst besked i skattefrågan.

Det är klart att finansministern är rätt festlig när han diskuterar den ökade maktkoncentrationen i svenskt näringsliv. Han säger att någon frihet skall man väl ha!

Det är bara det att finansministern går förbi det viktiga spørsmålet: Skall vi i Sverige ha ett näringsliv som mer och mer domineras av några få storföretag, av Statsföretag och av investmentbolag? Det är den allvarliga frågeställningen.

Då och då har den socialdemokratiska regeringen larmat om koncentration och finansgrupper. Men nu, när utvecklingen skjuter fart mycket snabbt – 700–800 småföretag såldes förra året – har man ingenting alls att säga i saken. Nu ironiserar man snarast över frågeställningen. Någon frihet skall man väl ha – det är vad finansministern säger när han försvarar imperiebyggandet, maktkoncentrationen och risken för att vi går i riktning mot en monopolisering inom flera branscher.

Folkpartiet har år efter år lagt fram förslag mot den privata maktkoncentrationen lika väl som mot den statliga, senast i riksdagen nu i januari. Lagstiftningen mot monopol och karteller bör skärpas. De allmännyttiga stiftelsernas inflytande över näringslivet bör begränsas. Den graderade rösträtten för aktier, som gör det möjligt att med ett mycket litet kapital kontrollera en mängd företag, bör inskränkas. Vi har också andra förslag som verkar i den riktningen.

Men finansministern verkar helt ointresserad. I stället sitter herr Sträng i all hemlighet och ger skatteförmåner åt företag som går samman utan att behöva gå till riksdagen. Statsministern talar i intervjuer om den oundvikliga utvecklingen i riktning mot storföretag. Om bara staten får vara med i de slutna rummen i storföretagen tycks han vara nöjd.

På sätt och vis är det här en naturlig inställning för socialister. När Ernst Wigforss för några år sedan intervjuades i tidskriften Tiden tryckte han just på detta: om man låter utvecklingen gå mot allt större privata företag och inte hindrar den, kommer det att underlätta en framtida socialisering.

Att det är så ser man också i den konsekventa linjen i årets budget. Statsföretag skall få en och en halv miljard i tillskott av riskkapital. De stora börsföretagen skall få 500 milj. kr. Men de mindre och medelstora företagen glömmes man nästan helt bort.

Den ensidigheten finns det nu en chans att rätta till genom att godta de förslag som folkpartiet och centern framlagt i sin gemensamma motion. Hur socialdemokraterna ställer sig till den motionen och till våra andra förslag för att förbättra villkoren för mindre och medelstora företag blir ett test på om ni verkligen vill ha balans i näringspolitiken.

Herr WERNER i Tyresö (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill bara i all stillsamhet påpeka att herr Hermansson i egenskap av ordförande i vår riksdagsgrupp står såsom första namn på våra motioner om åtgärder mot inflationen. Det är alltså inte särskilt konstigt att han och jag har samma uppfattning. Men eftersom inflationen

och prisstegringarna tyvärr inte har minskat därför att vpk har bytt partiledare, utan det senaste året skjutit i höjden på nytt, är våra krav dubbelt viktiga i dag.

Jag tror att finansministern får anstränga sig litet mer för att försvara den dåliga politiken. Jag har ställt frågan varför regeringen inte vill utvidga prisstoppet till alla dagligvaror, och på den har finansministern varken nu eller tidigare gett något svar.

Om svaret eventuellt skulle vara att enbart prisstopp på sikt inte löser alla problem, vill jag hänvisa till att vi i ett tiopunktsprogram har ställt förslag om hur inflationen enligt vår mening skall bekämpas. Jag skall ta några exempel. Vi föreslår bl. a. ingrepp mot monopolistisk prissättning, skärpt kontroll över och åtgärder mot de multinationella företagens prispolitik, ingrepp mot märkesvaruraseri och fördyrande reklamjippon, hyresstopp, lågräntepolitik, prisstopp på alla dagligvaror, slopad mervärdeskatt på mat, skärpt beskattning av kapitalet och en ändrad kostnadsfördelning mellan stat och kommun.

De förslagen, menar vi, skulle vara verksamma medel i kampen mot inflationen – en inflation som regeringen i dag liksom tidigare tröstar sig med inte är så stor i Sverige, därför att omvärlden har en högre inflationstakt än vad vi har.

Herr finansministern STRÄNG:

Fru talman! Kanske jag ändå skall säga någonting till herr Werner i Tyresö – han har blivit litet missgynnad i mitt försök att svara de olika partiledare som har haft ordet.

Om jag fattade herr Werner rätt ställde han direkt frågan om regeringens ståndpunkt beträffande önskvärdheten av ett allmänt prisstopp på alla dagligvaror. Dagligvarorna är ungefär 50 % av vad folk i allmänhet förbrukar, så det är ingen liten obetydlig sektor han här talar om; det är hälften av vår konsumtion. Jag har i Sveriges television, där jag fick bl. a. den här frågan i samband med budgetpresentationen, sagt att jag inte är så övertygad om välsignalen av ett allmänt prisstopp annat än möjligen i en alldeles speciell situation, och jag anser inte att vi är inne i den speciella situationen just nu. Men vi har ett enormt intresse av att följa prisutvecklingen och på de punkter, där vi kan avläsa att man har gått längre och höjt priserna mer än vad det finns sakliga skäl för, slå till och införa ett begränsat och partiellt prisstopp. Det har varit vår politik, och det fortsätter vi med.

Jag kan ju hänvisa herr Werner till den senaste centrala uppgörelsen mellan Landsorganisationen och Svenska arbetsgivareföreningen. Om han tar fram den, så finner han där en anteckning där man säger att de avtalslutande parterna förutsätter att de prisökningar som är en ofrånkomlig följd av den träffade löneuppgörelsen skall få slå igenom, då man i annat fall från företagarsidan – och det har man arbetsansidans med på – icke skulle kunna fullgöra de åtaganden som man lönemässigt har bundit sig för.

Jag har gjort den deklarationen offentligt, och jag kan göra den i dag också, att om det vid en noggrann kontroll från priskontrollnämnden visar sig att de löneökningar som har tillkommit på organisationsmässigt sätt tvingar fram en prisstegring för att det över huvud taget skall gå runt – och man kan ju konstatera om det gör det eller inte – får man finna sig i detta. Om däremot en bransch kostar på sig extra lönehöjningar via löneglidningar eller andra ytterligare påslag, då är det, har jag sagt, min uppfattning att det är meningslöst att komma till priskontrollnämnden och begära att få kompensation för detta, som ligger utanför den reguljära avtalsrörelsens område.

Herr Bohman kallar både statsministerns och min redovisning av hans överbud för luftsiffror. Jag ställer självfallet det här materialet till herr Bohmans förfogande. Detta har vi gjort förr om åren, och det har sannoligen inte varit annat än möjligen någon detalj i marginalen som vid tidigare tillfällen har kunnat föranleda delade meningar.

Sedan säger herr Bohman att finansministern har en benägenhet att se statistiskt på skatteproblemet. Det hänvisades till vad jag skulle ha sagt i ett TV-uttalande, nämligen att om nationalprodukten ökar så får alla människor det bättre. Det har jag säkerligen sagt – jag kan aldrig bestrida att två gånger två är fyra, och jag gör det inte heller i TV. Men är det på det sättet, herr Bohman, att man vågar tro på att sänkta skatter skapar en ökad produktivitet, en ökad volymtillväxt i samhället, varför har man inte i något land accepterat detta som generallösningen på alla problem?

Herr Bohman har inte ärvt mycket efter sin företrädare herr Holmberg, men det här argumentet har han ärvt efter herr Holmberg, som många gånger – nu talar jag litet förenklat – sade till mig: Sänk bara skatten, så blir människorna i Sverige så glada och förnöjda att de knogar mycket mer än vad de gjorde tidigare och tjänar mycket mer och betalar mycket mer i skatt till finansministern tack vare skattesänkningen. Jag brukade svara: Varför skall detta vara en engångsåtgärd? Man kan ju sänka skatten i olika etapper, och slutsumman måste logiskt bli att svenska folket överhöljer finansministern med skatteinkomster när vi har kommit ned till noll i fråga om att ta ut beskattning.

Det här argumentet med skattesänkningen låter bra i en enkel debatt, herr Bohman, men ta den inte när vi diskuterar nu i kammaren!

Jag kommer tillbaka till herr Fälldin. När han talar om att regeringen står som speciell gynnare av koncentrationsprocessen, så är det fel. Men vi lever i en näringspolitisk utveckling där åtskilliga företag – vi har ju flera företag som med framgång arbetar på världsmarknaden – för att hävda sig i en stenhård konkurrens måste vara stora och effektiva. Den processen vill vi inte hindra, och jag tycker nog att herr Fälldin skall vara väldigt försiktig när han för fram de här tongångarna – helt enkelt med tanke på koncentrationsprocessen inom bondekooperationen. Den processen kallar herr Ahlmark för imperiebyggande, och det är kanske riktigt att kalla den så. Men jag har aldrig rackat ned på den så länge det har funnits rationella och ekonomiska motiv för en sådan ut-

veckling. Jag gör det inte heller när det gäller den fria företagsamheten.

Om herr Fälldin hade haft möjligheter till en replik – men det har han tyvärr inte – skulle jag gärna ha velat fråga honom på en punkt till. Jag får ta honom direkt mellan skål och vägg och fråga honom om det, och kanske får jag ett svar som kommer mycket mer från hjärtat än om han skulle ge svaret här från talarstolen.

På en annan punkt är jag ändå nöjd med herr Fälldin här i kväll. Han har givit ett klart besked. Skulle han få fungera som statsminister efter september månads val, så får i varje fall åtskilliga tusen byggnadsarbetare räkna med att pallra sig i väg från de kärnkraftsbyggen där de i dag är sysselsatta – förutom att han ställer hela nationen i en ytterst pinsam belägenhet när det gäller att kunna ge arbete i avsaknad av den enda reella alternativa kraftförsörjningsprocess som vi har i dag, nämligen utbyggnaden av kärnkraften.

Herr Fälldin talar om motsättningen mellan de små företagen och de börsnoterade ur arvsskattesynpunkt. De börsnoterade företagen har ju sin egendom fördelad på flera delägare. Var och en av dessa delägare betalar sin arvsskatt när den situationen blir aktuell. Det lilla företaget har sitt ägande fördelat på ett fåtal delägare, och behandlas de likadant som de andra så skall de betala arvsskatt när den saken är aktuell. I praktiken medför detta vissa skilda effekter när det gäller det lilla och det stora företaget. Men det är sannerligen inte så lätt som att bara gå fram och säga: Varför tänker inte regeringen på de små företagen i arvsskatteavseende? Vi har gjort det, men tiden medger inte att jag går in på detta. Fru talmannen börjar snegla åt klubban, och följaktligen skall jag avsluta själva dialogen med oppositionsföreträdarna.

Men jag vill ändå som slutkommentar till den här lilla övningen i afton säga, att den ekonomiska prognos som vi nu ställer är försiktigt positiv mot bakgrunden att så är prognosen för vår omvärld. Vi har tagit konsekvensen av detta. I vår prognos ligger därför en exportökning. Jag förmenar att genom den skattesänkning och den lönehöjning som vi kommer att få uppleva under 1976 har vi garantier för att den privata konsumtionen hålls uppe. Företagen kommer att få ett nyvaknat intresse för investeringsaktivitet när efterfrågan stiger – det har aldrig slagit fel – och är det rätt att efterfrågan stiger, så kommer denna aktivitet tillbaka. Och märk väl: Efter 14 % uppräkningsvolymen i industriinvesteringarna ligger vi på en enormt hög nivå. Vi bibehåller den och höjer den något – kanske rätt hyggligt – om denna efterfrågan kommer som nu alla tror på.

För en gångs skull har ju regeringens prognos fått ett stort instämmande av hela den ekonomiska sakkunskap som uppträder i detta land. Det gäller kommentarerna från den speciellt högt kvalificerade professorsgruppen som arbetar inom vad jag brukar kalla institutet för näringsliv och samhälle, det gäller kommentarerna från LO:s ekonomiska avdelning och TCO:s ekonomiska avdelning och från alla övriga som sysslar med det här. Det är inga egentliga differenser mellan regeringen och den om-

givningen.

Jag har under de senaste veckorna ägnat mig åt att resa omkring i landet och diskutera dessa frågor med den ekonomiska sakkunskapen – för tjugoförsta året i följd – och jag har aldrig förut upplevt en sådan samstämmighet som just i år. Men jag är litet orolig för framtiden och orolig för reaktionen i det här huset sedan jag läst igenom oppositionens motioner och sett hur mycket pengar man där kräver att statskassan skall betala ut för expansion på reformsidan. Riskerna här är ju uppenbara i dagens och framtidens ekonomiska situation. Oppositionen ger mig alltså litet onda aningar – förlåt, fru talman, men nu är mitt anförande faktiskt slut. Låt mig ändå som den optimist jag är, fru talman, hoppas på det sunda förnuftet som har åberopats så många gånger i debatten här i dag.

Herr NORDGREN (m):

Fru talman! Herr finansministern sade i sitt huvudanförande: Det sker ingen misshandel av de mindre företagen. Och litet senare sade han: Ingen regering sitter och rullar tummarna om de mindre företagen får svårigheter. Jag hade tänkt, fru talman, att i det här anförandet be att få ta upp några av de mindre och medelstora företagens problem, och det tycker jag passar alldeles utmärkt mot bakgrund av de uttalanden av finansministern som jag här åberopat.

Från talarstolen i gamla riksdagshuset, liksom från denna talarstol, har jag och många med mig från moderata samlingspartiet gång efter annan erinrat om värdet av ett fritt, konkurrenskraftigt och expanderande lönsamt näringsliv. Det är förutsättningen för sysselsättning, framåtskridande och välbefinnande. Vi har erinrat om att det svenska näringslivet byggts upp av små företag. Och än i dag spelar de mindre och medelstora företagen en betydande roll i det svenska näringslivet och den svenska samhällsekonomin. Inom sektorerna hantverk, industri, handel och service har enligt senaste företagsräkningen över 700 000 personer sin sysselsättning i företag med mindre än 50 anställda. Det motsvarar ca 50 % av de sysselsatta inom dessa sektorer.

Samhällsekonomin utveckling och sysselsättning är således i stor utsträckning beroende av de mindre företagen. Från regionalpolitisk synpunkt spelar de likaledes en betydelsefull roll. Det är mot denna bakgrund ytterst angeläget med en näringspolitik som skapar goda förutsättningar för alla företag – stora som små. Vissa förbättringar har, det erkänner vi gärna, under åren skett. Men samtidigt har genom en mängd nya lagar och förordningar nya krav ställts på företagen – krav som i regel drabbar de mindre, ofta arbetskraftsintensiva företagen hårdare. Som exempel kan nämnas:

Uppgifts- och uppbördsskyldigheten, som jag motionerat om i 15 år och där jag alltjämt väntar på resultat. Jag hoppas verkligen att det kommer under årets riksmöte.

Yrkesutbildningen. Jag skall återkomma till den litet senare i inlägget.

Rätten till avdrag för utbildningskostnader.

Rätten till avsättning till investerings- och självfinansieringsfonder.

Rätten till konkurrens på lika villkor.

Allmänna arbetsgivaravgifter, den s. k. löneskatten, som många gånger drabbar små arbeidskraftsintensiva företag i kronor räknat lika mycket som en stor processindustri med betydligt högre omsättning.

Ryckigheten i den ekonomiska politiken.

Arvsbeskattningen.

Principerna för säkerhet vid statliga lån.

Bestämmelserna om arbetslöshetsersättning för företagare som förutsätter att vederbörande skall ha gjort konkurs eller i varje fall avyttrat eller helt skilt sig från sitt företag för att över huvud taget komma i fråga för arbetslöshetsersättning.

Åmanlagens utformning i 5 § angående praktikanställning som gör att företagare hur gärna de än skulle vilja inte vågar anställa arbetslösa ungdomar som vill ha praktik.

Lagen om rätt till ledighet för utbildning.

Det aviserade förslaget om medbestämmande, grundat på den s. k. § 32-utredningens förslag.

De selektiva åtgärderna som många gånger innebär att de mindre företagen helt eller delvis ställs utanför det system av ekonomiska förmåner som ställs till de större företagens förfogande. Osv.

Det är, herr talman, gamla – för riksdagen kända – problem för de mindre företagen, problem som skapat oro för framtiden, som minskat intresset hos företagarna att utveckla sina rörelser, som minskat intresset för nyföretagsamhet och verkat hämmande på sysselsättningen. Dessa problem påtalas i motioner till årets riksmöte av representanter i moderata samlingspartiet m. fl. Jag hoppas verkligen, herr talman, att riksdagens ärade ledamöter såväl vid behandlingen i utskotten som i kammaren kommer att medverka till att undanröja dessa problem och skapa den goda miljö som de mindre företagens ägare och anställda är värda. Ge dem tillbaka tron på framtiden. Håll de löften som finansministern i sitt inledningsanförande påpekade. Låt också de mindre företagarna känna trygghet i samhället. Låt dem inte känna sig motarbetade.

Tillåt mig, herr talman, ta upp ett nytt problem som inte har påtalats här i riksdagen förut, men som vi numera ofta möter – ett problem som hotar att bli större och större med den nuvarande socialdemokratiska närings-, skatte- och avgiftspolitik.

En god företagsmiljö innebär att det skall vara meningsfullt att vara företagare. Lika naturligt skall det vara att alla, såväl företagare som övriga medborgare, fyller de krav som samhället ställer på dem. Det gör de ansvarskännande seriösa företagarna! Skulle de inte göra det kan de dömas till böter eller fängelse. Tyvärr, herr talman, uppfyller inte alla medborgare som utför arbete eller tjänster åt någon annan mot betalning dessa krav. Seriösa företag utsätts i stigande omfattning för en illojal konkurrens i form av yrkesutövning på fritid både av i seriösa

företag anställda och av icke reguljära företag. Detta sker genom att dessa s. k. fritids- och helgarbetare, "månskensföretag", ofta undandrar sig de krav som ställs på dem från samhället när det gäller exempelvis redovisning av mervärdeskatt, direkta skatter, sociala avgifter och den allmänna arbetsgivaravgiften. Dessa fritidsjobbare konkurrerar ofta illojalt med de seriösa företag i vilka de är anställda under ordinarie arbetstid. Dessutom följer de inte de allt hårdare, kostnadskrävande bestämmelser som gäller för arbetsmiljön. De arbetar ofta i undermåliga lokaler. En utredning som gjorts i vårt län visar att de där kan ådra sig ohälsa som sedan belastar det företag där de har sin ordinarie anställning.

Detta är en följd av de höga skatte- och avgiftssatser som vi har här i landet. Genom denna marknad undanhålls statskassan betydande besparingar. Får denna illojala konkurrens fortsätta kommer möjligheterna för de små företagen att ytterligare begränsas. Herr talman! Det finns grundad anledning att på allvar uppmärksamma detta problem och snarast försöka komma till rätta med det, förslagsvis genom ett nytt skattesystem, och återföra dessa arbeten till den reguljära arbetsmarknaden.

Till sist några ord om yrkesutbildningen, med tanke på att vi har en stor ungdomsarbetslöshet samtidigt som vi kan notera en betydande brist på yrkeskunnigt folk.

Det finns många goda motiv och tankar bakom tillkomsten av den nya gymnasieskolan och dess yrkeslinjer. Bl. a. syftar utbildningen till att ge grundkunskaper avsedda för hela yrkesgruppen. Det är emellertid uppenbart att yrkesinnehållet i utbildningen avsevärt uttunnats, och det framkallar stark oro inom många yrken och många företag. Elever som lämnar yrkeslinjerna är helt enkelt inte färdigutbildade för självständiga arbetsuppgifter.

Vid en konferens här i huset för drygt två månader sedan framhölls att man i dag i många yrken är av den uppfattningen att den nya gymnasieskolan inte på samma sätt som de gamla yrkeslinjerna för fram till den färdiga utbildningsprodukten, den färdigutbildade yrkesmannen. Det gäller särskilt yrken inom hantverk och servicenäringar, där arbetsuppgiften inte är begränsad till en snäv specialuppgift i ett produktionsförlopp utan mera är av allround-karaktär, där varje yrkesutövare självständigt ansvarar för arbetets utformning i alla dess detaljer.

Det behövs i dag en påbyggnadsutbildning. Det är inte bara fråga om en inlärningsperiod vid en viss maskin, utan det behövs en kompletterande utbildning med betydande både praktiskt och yrketeoretiskt innehåll.

Statsmakterna bör med större generositet än tidigare verka för att vidareutbildningsmöjligheter skapas för de ungdomar som genomgått den tvååriga utbildningen. Färdigutbildningen bör med fördel kunna organiseras i nära samarbete mellan skola och företag i form av inbyggd utbildning eller inbyggd undervisning. Det skulle betyda att den teoretiska utbildningen skulle ges i skolan och utbildningen i praktisk yrkesteknik i företagen.

Statsmakterna bör också med samma generositet ge klarsignal för ett

tredje års i huvudsak skolmässig utbildning i form av högre specialkurser i de yrken där det på grund av yrkets krav på specialkunskaper krävs vidareutbildning. Det ligger i dag i ungdomens intresse att kunna erhålla systematisk utbildning direkt i företagen vid sidan av gymnasieskolan. Detta kan ske bl. a. i form av lärlingsutbildning, utbildning i företagsskola eller inbyggd undervisning, alltså parallellt med gymnasieskolan. Det är därvid angeläget att kostnadssidan snabbt förbättras så att denna utbildningsform kan vinna ökad utbredning. På grund av den stora ungdomsarbetslösheten skulle det vara av värde om företagen kunde engageras i utbildningsverksamheten. Man bör också söka finna lösningar som gör företagen villiga att ta emot praktikanter under kortare eller längre tid.

De bidragsformer som används inom arbetsmarknadsutbildningen borde rimligen kunna tillämpas vid reguljär utbildning inom företagen. De nu rådande skillnaderna i bidragsgivning innebär en diskriminering av den ordinarie praktiska utbildningen och bör undanröjas. Från statsfinansiell synpunkt är den utbildning som sker i form av lärlingsutbildning eller inbyggd utbildning betydligt billigare för samhället. Den är vidare ekonomiskt fördelaktigare för ungdomarna som vid den erhåller kollektiv avtalsenlig lön. Dessutom slipper de på detta sätt att gå arbetslösa.

Den skolbundna yrkesutbildningen är inte den enda saliggörande. Det är direkt oansvarigt att inte vidta åtgärder som i stället stimulerar företagen till att ta emot dessa ungdomar och ge dem praktisk utbildning och sysselsättning och samtidigt en möjlighet att tjäna pengar. Att satsa på bl. a. varvad utbildning är att satsa på en yrkesutbildningspolitik som minskar arbetslösheten bland ungdomen och utnyttjar arbetslivets resurser för meningsfulla arbetsinsatser.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr LARSSON i Borrbj (c):

Herr talman! Jag avser att upphålla mig vid jordbruks- och miljöpolitik – två med varandra nära sammanhängande och väsentliga, ja, för människornas livsvillkor i många fall helt avgörande ämnesområden. Eftersom det i pressen orättmätigt ifrågasatts huruvida jordbruksutskottet skulle ha tillräckligt stort intresse för miljöfrågorna, vill jag börja med dessa frågors behandling i årets budgetproposition.

Hela bilaga 11, jordbruksbilagan, omsluter ca 4,5 miljarder kronor. I runt tal disponeras 3 miljarder för matprissubventioner. Och 1,5 miljarder skall alltså räcka till jordbruket, skogen, trädgårdsnäringen – som för resten riksdagen haft nära kontakt med i dag och vars fina alster vi kommer att få njuta av i lokalerna några dagar framåt – fiskerinäringen, högskolorna, djursjukvården, djurskyddet och hela miljövården. Jag vill påstå att det inte är ett särskilt stort belopp för att täcka hela detta viktiga ämnesområde. Departementschefen har i vår budget på över 110 miljarder

kronor inte hävdat dessa intressen tillräckligt starkt. Detta gäller speciellt miljövården.

Naturvårdsverkets äskande på 50 milj. kr. till avfallsåtervinning har prutats ned och föreslås utgå med oförändrat belopp, 15 milj. kr. Till sjörestaureringen är anslaget mycket för lågt, till vård av naturvårdsområden likaså. För tids vinnande skall jag i dag låta dessa ämnesområden bara få uppräkningsform; jag utgår från att vi återkommer till detaljdebatten under riksdagsbehandlingen framöver.

Några av de nya angelägna projekt som har planerats men som det är osäkert om de kan realiseras inom ramen för regeringens förslag för budgetåret 1976/77 är:

Forskning kring nya substanser i vår miljö, exempelvis PCT:s och PCA:s förekomst;

effekten av tungmetaller i skilda sammanhang;

medicinska effekter av bilavgaser;

ytterligare undersökningar beträffande stadsluftens föroreningsproblem;

undersökning av de biologiska effekterna kring nitrat m. fl. ämnen;

ytterligare undersökningar kring försurningsproblemen;

effekterna av utnyttjande av torvmarker;

tvärvetenskapligt projekt kring långsiktiga förändringar i bl. a. vegetation, djurliv och markförhållanden;

en utvärdering beträffande effekterna av utsläpp av organiska ämnen och närsalter;

slambehandlingen vid de kommunala reningsverken;

omhändertagande av avloppsvatten från enfamiljshus i glesbygd för att underlätta glesbebyggelse;

forskning kring återvinning.

Detta är en lång rad viktiga områden där det är ovisst om forskningen kan fortsätta, och vi beklagar att medelsbehoven inte kunnat tillgodoses.

Det finns en liten men i sitt sammanhang betydelsefull och viktig fråga som jag i förbigående vill beröra. Som ledamot av den av industridepartementet tillsatta utredningen om radioaktivt avfall, en utredning som fått i uppdrag att analysera, kartlägga och försöka fastställa möjligheterna att för framtiden lösa kärnkraftens avfallsproblem, blev jag mycket förvånad när statsministern här i dag gång på gång uttalade sig som om man hade bestämt sig för att 40 % av energin i vårt land skall komma från kärnkraften, innan man tagit reda på om avfallsproblemen kan bemästras. Det är ganska meningslöst att vi sitter i Aka-utredningen och försöker på ett objektiva sätt analysera problemen, om regeringen redan bestämt sig oavsett vilka riskerna är, oavsett vilka faror kärnkraften för med sig för människorna.

Ett viktigt inslag i det av socialdemokraterna dikterade riksdagsbeslutet 1967 om den framtida jordbrukspolitikerna var målsättningen om en långtgående nedskärning av jordbruksproduktionen. Bakom beslutet låg föreställningen att vårt land skulle ha möjligheter att importera billiga livs-

medel samtidigt som vi skulle kunna ta ut höga priser på exportvaror. Man lekte bl. a. med tanken på att helt lägga ned vår sockerproduktion. Genom att krympa jordbrukssektorn skulle enligt socialdemokraterna frigöras resurser som kunde sättas in i höglöneyrken. På detta sätt skulle uppkomma överföringsvinster som angavs till miljardbelopp. Dessa utopier, som socialdemokratin pläderade för, har nu förpassats dit där de hör hemma -- det vet alla. Jag menar att de hör hemma i sagornas värld.

Rationaliseringen inom jordbruket har medfört att en allt mindre andel av den yrkesverksamma befolkningen sysselsätts inom näringen. Med bibehållen produktionsvolym och produktionsinriktning är det inte möjligt att i mer väsentlig grad ytterligare minska den totala arbetsinsatsen i jordbruket. Jordbruksnäringens roll som leverantör av arbetskraft till andra sektorer är därför i huvudsak avslutad. Vid denna bedömning har hänsyn också tagits till att flertalet lantbrukare nu har en arbetstid som vida överstiger vad som är normalt inom arbetslivet och att en del av standardhöjningen framöver även för denna grupp bör tas ut i form av förkortad arbetstid.

Det kan sägas att det föreligger en viss arbetsro inom jordbruket, och dess bättre har man ett visst inflationsskydd för produktionskostnads- sidan, men om man skulle kräva jämlikhet när det gäller den sociala tryggheten, rätten till att ta ledigt när man är sjuk, rätten till en ordnad arbetstid, ledighet, rent av semester, då är det väldigt långt kvar till jämlikhet.

Ingenting har under det senaste året inträffat som ger antydning om att bristen på livsmedel i världen skulle kunna hävas. Krisen har snarast fördjupats. Övergångslagen för spannmål i de viktigaste exportländerna har efter hand minskat och omfattar enligt senaste uppgifter mindre än 50 miljoner ton. Denna minskning har skett samtidigt som behoven ökat, vilket ytterligare försämrat beredskapen mot svaga skördar.

USA har 1975 fått en mycket god spannmålsskörd – 75 miljoner ton större än 1974. Även u-länderna synes ha fått en ganska god skörd, men importbehovet beräknas ändå vara lika stort som året innan. Mot dessa goda skördesiffror står det svåra bakslag som drabbat spannmåls- skörden i Sovjetunionen och den relativt svaga skörden i Västeuropa. Med hänsyn till den obetydliga lagerhållningen är världshushållet ytterst känsligt för skördebakslag av denna omfattning. Enligt nu kända uppgifter har Sovjet nu fått en skörd på 75 miljoner ton mindre än beräknat. En samtidig skördekatastrof i USA och Sovjetunionen 1976 är en möjlighet vars konsekvenser ingen helt vågar överblicka.

Det är bra att regeringen nu insett att det inte längre är fult att bedriva jordbruk i vårt land. När vi verkligen är i behov av import, då sviktar exportländerna och priserna höjs kraftigt. En hälsosam påminnelse om detta har vi i den nuvarande potatiskrissituationen. Det är min förhoppning att det skall vara en hälsosam påminnelse också för den sittande jordbruksutredningen, som har att ta ställning till vår framtida produktionsmålsättning.

Lantbruksstyrelsen har för 1976/77 begärt en utökning av kreditramarna för olika rationaliseringsändamål. Som skäl har bl. a. anförts den allmänna investeringsvilja som lantbrukarna dokumenterat och det stora behov av rationaliseringsinsatser som finns inom näringen.

Vi anser det mycket angeläget att rationaliseringen i jordbruket inte försvåras genom att efterfrågan på kreditgarantier inte kan tillgodoses. I jordbruksavtalet förutsätts att rationaliseringen skall drivas med stor intensitet, vilket ej kan ske utan förbättrad tillgång till kapital.

Lantbruksstyrelsens äskanden har inte tillgodosetts i budgetpropositionen. Vi anser inte att det finns skäl till reduceringar av de av lantbruksstyrelsen beräknade behoven. Centern har därför för sin del yrkat att man ställer ökade kreditgarantiramar till förfogande. Det är beklagligt att departementschefen inte har velat tillmötesgå lantbruksstyrelsens önskemål i en situation då det skulle finnas all anledning att uppmuntra sysselsättningen. Det är fråga om en verksamhet som ligger rätt sysselsättningspolitiskt, regionalpolitiskt, miljöpolitiskt men också, vad gäller skogen, valutapolitiskt. Skogsnäringen är ju den näring som ger den största nettoeffekten i skillnaden mellan export och import. Eftersom det alltså skulle vara möjligt att där uppmuntra en ökad produktion, vill jag uttrycka min förvåning över att det i detta sammanhang har skett prutningar i statsverkspropositionen i förhållande till fjolåret.

Genom jordförvärvsutredningen sker nu en översyn av jordförvärvslagen. Enligt centerns mening bör denna lagstiftning ges en sådan utformning att sambandet mellan ägande och brukande av mark främjas och att spekulationsförvärv hindras. Förvärvslagstiftningen bör således ha till syfte att underlätta för unga, jordbruksutbildade personer att starta eget företag. Enskilda personer med avsikt att bosätta sig på fastigheten och själv bruka jorden bör ges förtur framför andra förvärvare. Sammanläggning av enheter som var för sig kan brukas rationellt skall inte vara tillåten.

Vad utredningen därutöver bör komma fram till skall jag inte nu beröra. Det är egentligen bara en fråga i sammanhanget som jag vill ägna speciell uppmärksamhet.

Centern motsätter sig bestämt det förslag till successiv socialisering av marken som framförts av LO i remissyttrande över realisationsvinstskattekommitténs betänkande. LO uttalar där bl. a.: "Att överföra marken i samhällelig ägo är en fråga om många politiska, ekonomiska och psykologiska aspekter. Det bör därför inte genomföras som ett tvångsvis övertagande av all mark vid en bestämd tidpunkt." I stället föreslås att överföringen sker successivt i samband med ägarskifte. Reglerna för överföringen föreslås bli sådana att vi vill tala om konfiskering.

Förslaget står således inte enbart i strid med vår grundinställning om sambandet mellan ägande och brukande av mark. Det utgör ett direkt hot mot rättstryggheten och den enskilda äganderätten. I själva verket rör det sig här om det mest långtgående och ingripande förslag till socialisering som framförts i seriöst sammanhang i vårt land. Ett genom-

förande av förslaget skulle också öppna vägen för en omfattande byråkrati. LO:s förslag skulle på sikt leda till en situation med endast två ägar-kategorier: bolagen och staten.

Till vår glädje har statsrådet sagt att han för sin del inte är beredd att ta upp det förslaget eller att försöka genomföra det. Det är tillfreds-ställande att det beskedet har getts. Men jag skulle ändå vilja något tänja ut frågan: Vad är då att vänta för framtiden i det sammanhanget? Svaret på detta är nog för svenska folket mycket väsentligt. Om regeringen efter valet sitter i orubbat bo, vilken ställning kommer då chefen för jordbruksdepartementet att inta när LO-teoretikerna och herr statsrådets nuvarande statssekreterare åter upprepar sina krav på socialisering av marken? Svenska folket väntar otåligt på den frågans besvarande.

Fru GRADIN (s):

Herr talman! Arbete åt alla – det handlar till största delen om arbete även åt kvinnor. Det framgår tydligt när man läser 1975 års långtids-utredning och det första delbetänkandet från sysselsättningsutredningen med titeln Arbete åt alla. Den fulla sysselsättningen uppfattas också av långtidsutredningen som det styrande och primära målet för den eko-nomiskt politiska målsättningen jämsides med snabb ekonomisk tillväxt, jämnare inkomstfördelning, rimlig prisstabilitet och balans i utrikesbe-talningarna. Riksdagens majoritet har vid flera tillfällen anslutit sig till dessa övergripande målsättningar.

Långtidsutredningen presenterar fyra alternativ för vårt resursutnytt-jande 1975–1980. För första gången ges bl. a. vi politiker möjlighet att vara med och göra avvägningar och prioriteringar. Det är tacknämligt och bra med det försök som på detta sätt sker för att få till stånd en bred debatt.

Utredningen hann knappast publiceras förrän några framstående per-soner bestämt hävdade att det endast var de båda första alternativen som kunde diskuteras. Man var bara beredd att debattera avvägningar mellan privat och offentlig konsumtion. Däremot kunde man inte, främst med tanke på vårt ekonomiska läge, tänka sig att också debattera en arbetstidsförkortning för 1980. Den enda förkortning av arbetstiden man ville tala om gällde femveckorssemesterns genomförande.

Liksom både långtidsutredningen och sysselsättningsutredningen anser det socialdemokratiska kvinnoförbundet att arbete åt alla är viktigast. I vårt familjepolitiska program liksom i dess fortsättningar har vi slagit fast att arbetet är grunden för all välfärd. Varje människa måste ha rätt att efter förmåga delta i arbetet. Varje människa har rätt till ett arbete som kan upplevas som meningsfullt. Men arbete åt alla är – trots att många säger att det råder politisk enighet om detta – ingen självklarhet i alla politiska läger. Vi behöver inte titta särdeles långt utanför våra gränser för att upptäcka politiker som är mer måna om balansen i ut-rikeshandeln än om sysselsättningen. Man betalar helt enkelt människor för att de skall gå arbetslösa.

För socialdemokratin är arbete åt alla det väsentliga. Men vi förordar inte sysselsättningsökning till varje pris. Vi bör även fråga oss vilka behov av varor och tjänster vi har i framtiden. Därför kan jag instämma i både sysselsättningsutredningens och långtidsutredningens slutsatser att vi har störst behov av verksamheten i den gemensamma sektorn. Vi behöver bättre sjukvård samt mer och bättre omsorg om barn och gamla. Detta är i dag viktigare än fler varor för privat konsumtion. Vi bör därför förespråka ett alternativ med låg ökning av den privata konsumtionen – ungefär 2 % bör vara tillräckligt. Då har vi möjlighet att uppfylla åtagandena för bättre pensioner och liknande. Det ger också arbetsmarknadens parter möjlighet att förbättra främst de lågavlönades situation. Vi kan helt enkelt inte tillåta en privat konsumtion av samma omfattning som under senaste femårsperiod. Då kan vi inte uppfylla våra löften på den offentliga sektorn.

Jag tror inte heller att vi såsom konsumenter främst önskar oss mer privat konsumtion. En SIFO-undersökning i fjol visade ju att man helst ville satsa ökade resurser på sjukvård, åldringsvård och barntillsyn. Där- efter prioriterades fritid, miljö och utbildning.

För att kunna ge bättre sjukvård samt mer och bättre omsorg om barn och gamla krävs arbetskraft. Finns den hos oss? Ja, vi vet att många är registrerade såsom arbetslösa, både män och kvinnor. Det är framför allt kvinnorna som står utanför arbetsmarknaden. Det visar både långtidsutredningen och sysselsättningsutredningen. Bara ett par exempel. Om alla kvinnor i hela landet skulle få samma chans till jobb som kvinnorna i Stockholm, behövs 300 000 nya jobb. Om kvinnorna i hela landet skulle ha samma chans till arbete som männen, ja, då måste vi skapa 700 000 nya arbeten.

För att klara våra åtaganden inom den offentliga sektorn har vi bara en arbetskraftsresurs att tillgå. Den finns bland kvinnorna. Men om kvinnorna skulle öka sin förvärvsintensitet på samma sätt som under senare år, skulle deras antal på arbetsmarknaden öka med ca 160 000, och det räcker knappast för att vi skall hålla våra löften om 100 000 daghemsplatser samt 50 000 platser i fritidshem inom fem år och dessutom ge bättre omsorg om de gamla.

I detta läge måste vi fråga oss vad vi kan göra för att t. ex. fler gifta sjuksköterskor, förskollärare och andra skall trivas på arbetsmarknaden. Något entydigt svar finns inte. Vi vet att det måste till ett helt batteri av åtgärder för att både mor och far i en familj skall kunna kombinera hem- och förvärvsarbete. Därför kommer satsningen på bättre barnomsorg och förbättringar inom föräldraförsäkringen att ha stor betydelse. Men det räcker inte, och det är ingen tillfällighet att just det socialdemokratiska kvinnoförbundet så hårt driver frågan om en förkortad arbetsdag för alla.

Det är kvinnorna som hämmas av att männens villkor präglar arbetsmarknaden, politiken och vad ni vill. Främst kvinnorna upplever omöjligheten att kombinera heltidsarbete, familj och samhällsengagemang.

Visst förändras attityderna successivt. Praktiskt politiska reformer har här hjälpt till att förändra förhållandena. Föräldraförsäkringen har gjort det möjligt för en far att praktiskt klara barnomsorgen. Särbeskattningsreformen var av avgörande betydelse för att både hon och han i familjen skulle välja förvärvsarbete. Exempelen kan göras många. Men nu måste vi gå vidare i det politiska reformarbetet och underlätta för familjerna att fungera i ett samspel tillsammans. Långtidsutredningen visar att det finns visst utrymme även för förkortningar av arbetstiden under denna femårsperiod. Vi skall bl. a. genomföra fem veckors semester nästa år. Och sedan – i slutet av 1970-talet – borde det vara dags att börja debattera det stegvisa genomförandet av sex timmars arbetsdag för alla. Hittills har vi f. ö. under föregående femårsperioder i regel förkortat arbetstiden med 2,5 timme.

Tänk er vad som skulle hända om kvinnorna bara för en enda dag slutade att arbeta! Jag tror att vi alla är sams om att kvinnornas deltagande i arbetslivet är helt omistligt. Vill vi ha en ekonomisk tillväxt på det sätt långtidsutredningen tänkt sig, är samhället beroende av kvinnorna. Eftersom kvinnorna ställer villkor numera, måste vi ta hänsyn också till deras krav. Sextimmarsdagen har vunnit bred anslutning, främst därför att den är en av de viktigaste förutsättningarna för att en ny arbetsfördelning mellan män och kvinnor skall bli möjlig både i arbetslivet och i hemmet.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Herr Larsson i Borrbby ställde några frågor till mig som hade med budgeten att göra. De frågorna får vi väl tillfälle att diskutera i ett senare sammanhang, men han gjorde också ett påstående som jag inte kan låta stå oemotsagt. Han påstod att statssekreteraren i jordbruksdepartementet hade agerat för en totalsocialisering av marken. Det påståendet är felaktigt. Det har förekommit tidigare, det har offentligt dementerats, och jag vill på nytt upprepa att påståendet är felaktigt.

Samtidigt vill jag säga till herr Larsson i Borrbby att den inställning som statsministern har tillkännagivit i dessa frågor på regeringens vägnar kommer att gälla både före och efter valet, oberoende av valutgången.

Herr LARSSON i Borrbby (c) kort genmäle:

Herr talman! Mot bakgrunden av den uppgift som statsrådet lämnat vill jag ändra min frågeställning och säga så här: Om LO-teoretikerna och ordföranden, nuvarande statssekreteraren, i den arbetarkommun som väckte motionen till partikongressen skulle fortsätta att hävda det här kravet, vilket besked har då statsrådet att lämna? Det beskedet har vi fått nu, väldigt kortfattat visserligen, men jag vill ändå konstatera att det är ett utomordentligt värdefullt besked att statsrådet i likhet med statsministern tvärsäkert och utan några reservationer tar avstånd från de mera radikala och för oss litet underliga tankegångar som har figurerat på senaste tiden i debatten.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Jag skulle nog vilja uppmana herr Larsson i Borrby att inte fortsätta att argumentera med stöd av insikt om vad som hänt inom vårt parti som han uppenbarligen inte har. Det går nämligen till så att man motionerar till partikongresser. Arbetarkommunerna har att yttra sig över motionerna och kan vidarebefordra enskilda motioner till kongressen. Den som då är ordförande i arbetarkommunen har naturligtvis att underteckna den skrivelse med vilken en motion förs fram till kongressen. Det innebär ju inte något ställningstagande från arbetarkommun-ordförandens sida till frågan.

Herr LARSSON i Borrby (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag är naturligtvis helt beredd att ta bort den faktor som statsrådet nu berör ur sammanhanget. Men kvar står ändå att en grupp inom LO har krävt total marksocialisering. Det går väl inte att vifta bort dem också.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Jag vet inte hur många gånger herr Larsson i Borrby behöver få besked. Han har fått besked från statsministern och det är ett besked som jag ansluter mig till. Det är väl regeringens ståndpunkt i den här frågan vi har att diskutera i dag, i den mån den aktualiseras. Herr Larsson i Borrby insinuerade att vi skulle ha en ståndpunkt före valet och kanske en annan efter valet. Den typen av politik brukar inte vi företräda. Därför har jag tillbakavisat även den insinuationen.

Herr JOSEFSON (c):

Herr talman! I den politiska debatten i dag intar närings- och skattepolitiken en framträdande plats. Oron för framtiden och osäkerheten inför den ekonomiska politikens utformning gör att företagen är tveksamma vid framtidsplaneringen i det egna företaget. Den snabba inflationstendens som präglade de senaste åren skapar problem på många områden. Omläggningen av skattesystemet från direkt till indirekt skatt – här inräknat arbetsgivaravgifter av skilda slag – har också medfört betydande problem.

Skatt efter bärkraft är grundregeln för den direkta inkomstbeskattningen. Vid den indirekta beskattningen och särskilt vid användandet av arbetsgivaravgifter som inkomstkälla blir det inte bärkraften utan den i företaget gjorda arbetsinsatsen som blir underlag för beskattningen. Detta är enligt min uppfattning en orimlig beräkningsgrund. Stora kapitalstarka företag med stora möjligheter till automatisering får per producerat värde en mycket begränsad beskattning eller avgiftsbeläggning.

Serviceföretagen, häri inräknat den kommunala servicen, liksom verksamheten hos de mindre företagen är i regel mycket arbetskraftsintensiva. De kräver, med andra ord, en mycket större manuell insats. Vi i centern anser därför att arbetsgivaravgifterna har en felaktig utformning och om

de skall finnas kvar, så bör det bli en annan utformning – en differentiering av dessa avgifter.

Riksdagen har ju också begärt en utredning av denna fråga, bl. a. med utgångspunkt i centerns syn och vi förväntar nu ett förslag i denna riktning från företagsskatteberedningen.

Men det får inte dröja för länge innan förslag framläggs. Oron och olusten i företagsleden växer och intresset för att bli företagare minskas alltmer. Vi måste stimulera intresset att bli företagare. Initiativet och nyskapandet som så ofta finns inom de mindre företagen är så värdefulla för den framtida utvecklingen att vi här skall vara måna om och söka utvidga intresset för detta område.

I detta sammanhang kan jag inte förbigå den fråga som så ofta debatterats här i riksdagen, nämligen företagens uppgiftsskyldigheter. Alldeles särskilt aktuell är den frågan i dessa dagar när uppgifter i mängd skall lämnas. Nog skulle samhället bättre kunna tillmötesgå kravet på en begränsning av uppgiftslämmandet genom att sammanföra uppgifterna så att sedan olika myndigheter kunde hämta de uppgifter de behöver där. En begränsning och en förenkling av uppgiftslämmandet är nödvändig liksom en samordning. Därtill bör, som vi framhållit i en motion från centern, inrättas en kontrollnämnd som har att pröva och kontrollera behovet innan en ny uppgiftsinsamling verkställs. Vi förväntar oss också att utredningsresultatet från den statliga utredningen snarast presenteras.

En förutsättning för att vårt land snart åter skall komma i ekonomisk balans är att näringslivet ytterligare kan öka sin produktion. Stora anspråk ställs i dag på samhället. Utbyggnad av den offentliga sektorn kräver ökade resurser och likaså kraven på förbättrad och högre standard. Därvid är en satsning på näringslivet nödvändig. De stimulansåtgärder som regeringen föreslagit inriktas i huvudsak på den offentliga sektorn och på storföretagen. De mindre och medelstora företagen svarar för den största delen av den sammanlagda produktionen. Därför är det enligt centerns uppfattning nödvändigt att också för denna grupp skapa bättre förutsättningar för utveckling och nyskapande. Kapitalresurserna måste väsentligt förbättras. Företagareföreningarna bör få bättre möjlighet att biträda företagen med krediter, service och rådgivning. Stimulansåtgärder bör utformas så att de mindre och medelstora företagen behandlas likvärdigt med storföretagen. I anslutning härtill har också centern krävt att investeringsavdragen skall höjas till 20 % med ett motsvarande bidrag på 8 % därest ett företag inte kan utnyttja avdragsrätten.

Men därtill kräver centern att ett tioprocentigt investeringsavdrag och motsvarande bidrag skall utgå vid byggnadsinvesteringar. Regeringen har tidigare vidtagit åtgärder för att stimulera byggnadsinvesteringar inom den offentliga sektorn och för storföretagen genom frisläpp av investeringsfonderna. Centerns krav är därför väl motiverat både ur sysselsättnings- och rättvisesynpunkt. De mindre och medelstora företagen har, som jag tidigare sagt, en stor betydelse för den samlade produktionen och vi bör slå vakt om deras existens och den initiativkraft och idériedom

som präglar denna företagargrupp.

Den omläggning av skattesystemet som skett under 1970-talet har på många sätt åstadkommit problem för företagen – alldeles speciellt för den grupp som redovisar sin inkomst av rörelsen som fysisk person. Avdragsrätten för arbetsgivaravgifter får inte utnyttjas förrän året efter det inkomstår varpå avgifterna baseras och därtill tas avgifterna ut på inkomster före avdrag av nämnda avgifter. Det innebär att denna grupp rörelseidkare betalar högre arbetsgivaravgifter än andra. Och med den starka höjning av arbetsgivaravgifterna som skett under de senaste åren ter sig denna utformning av avgiftsreglerna som direkt orättvis och stötande. Även denna fråga är under utredning och här måste redan i år ett förslag framläggas och beslut fattas så att liknande regler blir gällande oberoende av om beräkningen gäller företagare eller löntagare.

Generationsväxlingen och kapitalbeskattningen är ett annat problem som ofta diskuteras och som också berörts under debatten här i dag. Under det senaste halvåret har ett mycket stort antal familjeföretag sålts till storföretag. Detta är en oroande utveckling och åtgärder bör vidtas för att underlätta generationsväxlingen och över huvud taget begränsa kapitalbeskattningen på det till företagen bundna kapitalet. Riksdagen har såväl 1974 som 1975 gjort uttalanden i denna riktning och vi anser det angeläget att förslag till åtgärder också här snarast presenteras. Genom inflationen skärps ständigt kapitalbeskattningen rent automatiskt. Ändringar av procentsatser och beloppsgränser har varit obetydliga och motsvarar inte alls den automatiska skärpning som inflationen har medfört.

Herr talman! Det finns en mängd skattefrågor som kommer att prövas av årets riksdag: sambeskattnings utveckling, fåmansbolags beskattning och realisationsvinstbeskattningen – för att bara nämna några. Därtill finns, som jag tidigare nämnt, ett flertal andra frågor om avgiftsuttag och skatter som väntar på sin lösning. Det är därför angeläget att riksdagen under 1976 verkligen får tillfälle att ta ställning till några av de mest angelägna frågorna – som är betydelsefulla för alla men alldeles speciellt för de mindre företagen.

Herr TRÄFF (m):

Herr talman! Det behövs väl ingen speciell motivering för att ta till orda i denna debatt men det finns tillfällen när man på ett alldeles speciellt sätt känner sig som part i målet. När vi nu under ett antal timmar har ventilerat problematiken kring ekonomi, näringspolitik och skatter känns det naturligt för mig att försöka bidra med några synpunkter. Jag gör det i min egenskap av egen företagare, som förtroendevald i arbetsmarknadsorganisationer och självfallet som ledamot av denna lagstiftande församling.

Jag skall, herr talman, försöka att något mera konkret beröra en del akuta företagsproblem. Det har visserligen i ganska svepande formuleringar sagts mycket som är riktigt och även fällt en hel del mycket älskvärda ord om företagen och företagsamheten men kanske inte fram-

förts så mycket av konkreta förslag.

Vi har biidligt talat studerat balansräkningen för AB Sverige för 1975 och konstaterat att den väl, enkelt uttryckt, redovisar ett förlustår eftersom vi kunnat notera en ökad låneskuld till utlandet. Man har också funderat över hur det skall gå i fortsättningen och tämligen enhälligt kommit överens om att det hänger på näringslivet och dess möjligheter att klara sig i den internationella konkurrensen.

Hur skall vi då komma igenom den konjunktursvacka som har beskrivits av flera tidigare talare? Man har väl i allmänhet haft den föreställningen att en konjunkturförsämring är en tillfällig företeelse, och den som nu inträffat har inte varit oförutsedd. Många ekonomer och andra har pekat på riskerna för den situation som vi nu befinner oss i. Men jag tror att man måste sätta in denna i ett längre perspektiv, eftersom den fått en alldeles speciell karaktär. Denna konjunkturavmattning sammanfaller nämligen med en mycket kraftig lönsamhetsförsämring för det svenska näringslivet, och detta är inte minst förorsakat av åtgärder vidtagna av oss själva.

Starkt stigande kostnader för företagen har inte kunnat kompenseras i form av höjda priser. Det gör att man på ekonomihåll har börjat kalla 1976 för den stora baksmällans år. Jag tror att vi, om vi inte bättrar oss, också riskerar att denna baksmälla kommer att gå över i en långvarig kronisk huvudvärk, som kan medföra ett allvarligt avbrott i vårt lands tidigare så positiva ekonomiska utveckling.

Kostnadsökningarna för företagen är givetvis till en del av samma slag som de som drabbar även en enskild medborgare. Det är ökade energikostnader, telefonkostnader, hyreskostnader osv., men vad jag nu alldeles särskilt skulle vilja stryka under är de ökade arbetskraftskostnaderna. Därmed menar jag både direkta löneökningar och ökning av de avgifter som man tar ut av företagen på lönesumman, bl. a. 4 procentenheter i ren löneskatt.

Det är klart att ansvaret för resultatet av den senaste lönerörelsen delas av flera – bl. a. av arbetsmarknadsparterna – men det är väl ingen tvekan om att det allra tyngsta ansvaret i det här fallet ytterst vilar på statsmakterna och därmed på regeringen. När det gäller löneskatten och de övriga arbetsgivaravgifterna faller det alldeles övervägande ansvaret på den beslutande församlingen, alltså på oss här i riksdagen eller våra föregångare.

Vad rör sig nu dessa ökade arbetskraftskostnader om? Ökningen är dramatisk: den är för industriarbetare ca 40 % på två år, vilket är långt över det internationella genomsnittet. Jag kan försäkra, herr talman, att en företagare som nu har fått aviseringar om 1976 års preliminära arbetsgivaravgifter och som snabbt kan konstatera att de ligger 25 % över vad som var fallet för två år sedan, den företagaren och hans medarbetare har verkligen anledning att fundera över hur man skall kunna klara situationen.

Nu är det emellertid inte bara denna direkta höjning av kostnaderna

som är bekymmersam, utan det finns också flera andra problem, som har aktualiserats påtagligt under den senaste tiden. Den svenska exportindustrin har, såsom framgår av bl. a. budgetpropositionen, tappat marknadsandelar. Det beror på att man inte har orkat följa med i konkurrensen. Detta har i och för sig ingenting med en allmänt försämrad konjunktur att göra utan på att distansen i förhållande till konkurrenterna har minskat. Om man däremot hade kunnat hålla sin konkurrenssituation oförändrad i förhållande till åren 1973 och 1974, skulle det ha kunnat betyda en exportökning mellan 1975 och 1976 på ungefär 10 %.

En annan bekymmersam utveckling som kan iakttas – och som också är ett sätt att beskriva den här kostnadsutvecklingen – är arbetskostnaden per producerad enhet. Under en tioårsperiod mellan 1963 och 1973 låg vi något lägre än genomsnittet för västländerna i övrigt – vi hade mellan åren 1963 och 1973 en ökning, räknad i procent från föregående år, på 2,7 i årsgenomsnitt, under det att OECD-världen och EG-området låg på 3,2. År 1974 hade vi fortfarande en något lägre ökning, 11,2 % mot 13,8 – nu märker ni att vi hade kommit in i en inflationsekonomi, eftersom värdena ökat avsevärt. År 1975 däremot slog utvecklingen om helt: då klarade sig våra jämförelseländer med en ökning på 12,5 % under det att vi ökade från 1974 till 1975 med 25 %, och för 1976 måste vi räkna med en arbetskostnadsökning per producerad enhet på 13 %, under det att våra jämförelseländer stannar på halva det värdet, nämligen på 6,5 %.

Men det är inte bara produktiviteten som sjunker, utan även produktionen per arbetstimme. För tillverkningsindustrin sjönk produktiviteten mellan 1974 och 1975 med 2 %. För år 1976 räknar konjunkturinstitutet faktiskt med en ökning, men man tror inte att den skall bli mer än 2–2,5 %, som alltså bör jämföras med den trendmässiga ökningen på 6 %, som vi hade under det tidigare 1970-talet. Även långtidsutredningen räknar med en väsentligt långsammare takt i produktionsökningarna under resten av 1970-talet. Det betyder att man inte kan täcka nya stora arbetskraftskostnadsökningar genom snabba produktionsökningar. Detta ter sig minst sagt bekymmersamt, eftersom vi redan nu kan notera att vi förmodligen intecknat kostnadsökningar för 1977 på någonting mellan 8 och 12,5 %, om man räknar med normala värden.

Herr talman! Vad kan vi nu göra åt detta? På längre sikt måste man efterlysa det sunda förnuft som finansministern talade om här för en stund sedan, och jag skall inte i det fallet vara alltför kategorisk. Däremot skulle jag vilja föra fram ett förslag som på kortare sikt skulle kunna ge företagen det stöd som de behöver i den här situationen. Det är en tanke som har väckts från flera håll, nämligen att man temporärt skulle sänka företagets kostnader genom att ta bort den 4-procentiga löneskatten. Både näringslivsekonomer och politiker har varit inne på den idén, men hittills har den avvisats antingen av förslagsställarna själva eller av företrädare för regeringspartiet med motiveringen att löneskatten är inräknad i avtalsuppgörelsen. Skulle man ändra den, skulle det därför innebära att de fackliga organisationerna kom tillbaka och gjorde gällande

att de skulle ha motsvarande lönehöjning i stället.

Jag vill, herr talman, bestämt bestrida att det föreligger något som helst formellt samband mellan löneskatten och de uppgörelser som har träffats i anslutning till avtalsrörelserna. Den historiska utvecklingen är nämligen följande: 1969 fick vi den första procenten. Det skedde då vi övergick från den tidigare omsättningsskatten till en mervärdesskatt. Sedan fick vi en ny höjning den 1 januari 1971. Den höjningen försökte arbetsgivarparten att avräkna i kalkylerna, både med LO och med tjänstemannaorganisationerna. Ett utslag i en skiljenämnd inom försäkringsbranschen visade emellertid att man inte skulle kunna göra det, och mot den bakgrunden avstod man från att räkna in den. Den har alltså aldrig varit med i avräkningsmatematiken. Den sista fördubblingen, från 2 till 4 %, skedde – som vi kanske minns – den 1 januari 1973. Den var resultatet av ett riksdagsbeslut. Sedan de borgerliga partierna hade förkastat ett förslag från finansministern om att höja mervärdesskatten beslöt riksdagsmajoriteten i stället att höja arbetsgivaravgiften. Detta inträffade alltså mitt under det att avtalsparterna hade ett löpande treårsavtal. 1973 var nämligen det tredje avtalsåret i den uppgörelse som hade träffats i juni 1971. Det fanns alltså inga tekniska möjligheter att beakta den här höjningen inom den allmänna ramen eller åstadkomma någon avräkning i samband med avtalets tillämpning för 1973. Som vi kanske också minns resulterade detta i en mycket allvarlig protest från Arbetsgivarföreningen vid dess stämma 1972.

Det är alltså, menar jag, inte riktigt att koppla ihop löneskatten med avtalsrörelserna. Jag har därför svårt att tro att våra ansvariga fackliga organisationer skulle ta ett slopande av den till intäkt för att begära ytterligare löneökningar.

En sådan åtgärd skulle däremot ha utomordentligt goda effekter, såvitt jag förstår. Den skulle kunna vidtas snabbt. Den skulle få omedelbar effekt. Den är administrativt och tekniskt enkel att genomföra. Den skulle utan tvivel hjälpa företagen att klara sysselsättningen under 1976, och det är ändå det som är mest intressant just nu.

Våra svenska arbetskraftskostnadshöjningar för industriarbetare skulle under detta år i så fall bli lika med de ökningarna som man räknar med kommer att inträffa inom OECD- och EG-genomsnittet. Det betyder att vi i varje fall i någon mån förbättrar – eller återställer – vår internationella konkurrenskraft med en chans att återta något av de förlorade marknadsandelarna.

Vidare måste det rimligen innebära en dämpning av prishöjningarna, och det borde bli lättare för SPK att komma till tals med företag som känner sig tvingade att höja sina priser för att få täckning för de ökade kostnaderna. En sådan åtgärd kommer inte att påverka de enskilda löntagarna. Den berör ju inte deras inkomst- eller socialförsäkringssida. Den får inga fördelningspolitiska effekter, till skillnad från en devalvering som ju också har tänkts som ett instrument i kostnadsbekämpnings-sammanhangen.

Det är klart att åtgärden får budgetmässiga konsekvenser, och jag kan väl förstå att finansministern i det fallet känner bekymmer. Men jag föreställer mig att de skall kunna bli förhållandevis begränsade, eftersom man ju här får en dubbel effekt. Bättre sysselsättning ger mindre kostnader och ökade skatteintäkter.

För samhället i dess helhet, herr talman, är ju arbetskraften en fast kostnad.

Herr FORSLUND (s):

Herr talman! Den framtida energipolitiken blir utan tvivel en fråga som kommer att debatteras i den stundande valrörelsen. Det är nu snart ett år sedan frågan senast debatterades i den här kammaren. Jag vill därför i mitt inlägg ta upp debatten kring sysselsättningen och vårt behov av energi – speciellt mot bakgrunden av centerns energipolitiska program om 400 000 nya arbetstillfällen. Jag vill knyta an mitt inlägg till den aktuella situation jag känner till i min egen kommun Sundsvall och i Västernorrlands län, som är ett hårt drabbat län när det gäller förlorade arbetstillfällen.

Man brukar tala om att vi i Västernorrland befinner oss i "landets veka liv" – i och för sig ett icke så märkligt påstående. Vi har en industristruktur som är konjunkturkänslig och alljämt kommer att vara det. Rationaliseringen inom skogsbruket kommer att fortsätta. Vi har en betydande undersysselsättning, och det fattas 8 000 arbetstillfällen för att vårt län skall få en lika hög sysselsättning som landet har i genomsnitt.

Självfallet är vi därför skeptiska till centerns påstående att "det finns inget direkt samband mellan sysselsättning och energiförbrukning".

I Sundsvallstrakten finns det många energislukande industrier. Vi har hela cellulosaindustrin, KemaNord och Gränges Aluminium. Gränges i Sundsvall förbrukar lika mycket elström som hela Göteborg.

Den svenska aluminiumindustrin svarar för 4 % av den totala elströmsförbrukningen. Av den totala bränsleförbrukningen ligger 2 % på aluminiumindustrin.

Givetvis måste alla möjligheter till energisparande åtgärder prövas. Men om vi vill ha aluminiumprodukter både för vårt eget behov och för export, måste vi vara beredda att tillgodose den industrins behov av energi. För smältelektrolysen behövs elenergi. Smältningssprocessen inom aluminiumindustrin kräver stora mängder elenergi.

Gränges Aluminium i Sundsvall planerar en utbyggnad av anläggningen. Totalt beräknas den kosta 300 milj. kr. Produktionen skall ökas från 85 000 till 135 000 ton aluminium per år. Utbyggnaden ger ett hundratal nya jobb. Under utbyggnadstiden beräknas 150 personer få sysselsättning. Projektet är utomordentligt energikrävande, och jag vet inte om det ryms inom det energiprogram som nu lagts fast av riksdagen.

Sundsvalls kommun har ställt sig positiv till utbyggnaden. I denna undersysselsatta region av landet är man givetvis angelägen att kunna

skapa fler jobb.

Centern har inte framfört några speciella synpunkter på den planerade utbyggnaden. Ingen centerröst har höjts för att stoppa projektet med hänvisning till den höga energiåtgången. Ingen centerröst har heller höjts för att energiprogrammet skall utökas med hänsyn till en utbyggnad av aluminiumverket. En sak är klar, nämligen att med centerns energiprogram blir det ingen utbyggnad av vare sig Gränges eller något annat företag i vår region. Men nog vore det renhårigt om centern gav ett besked: Okej, vi accepterar utbyggnaden av Gränges anläggning i Sundsvall och vi är beredda att medverka till att företaget tillförsäkras den elenergi det behöver. Och då duger det inte att hänvisa till vindkraft som inte finns och som aldrig kan bli annat än en marginell resurs.

Herr Sjönell's idé om jordvärme skulle inte heller trygga det energibehov vi har. Det är bara i Skåne som det finns en teoretisk chans att förverkliga den tanken. Jordvärmern kan alltså avföras som ett alternativ för oss i Västernorrland.

Vattenkraften räcker inte till för att behoven skall kunna tillfredsställas. Och kärnkraften accepteras, som bekant, inte av centern!

Det går inte att ge löften om fler jobb och fler industrier och samtidigt stå för en energipolitik som omöjliggör skapandet av jobb och industrier i den utsträckning som det här måste bli fråga om. Centerns tystnad kanske får tolkas på det sättet att centerpartisterna är direkta motståndare till att det sker en utbyggnad exempelvis i Sundsvall, så att fler människor där får sysselsättning? Partiet kanske vill sätta stopp för sådana projekt som ger nya jobb? Det kanske är på det sättet energiekvationen skall lösas?

Mitt exempel är bara ett av många. För oss är industrin betydelsefull och varje utbyggnad välkommen.

Det är väsentligt att centern lämnar besked före valet: Accepterar man en utbyggnad av energikrävande industri eller inte? Om centern säger nej har partiet sagt ja till fortsatt undersysselsättning och i realiteten dödförklarat det egna programmet om fler jobb. Om centern säger ja här så har partiet sagt nej till de egna luftiga energiprognoserna.

Energidebatten är oftast teknisk: man talar om tekniska benämningar på energimängder, olika former av kraftverk osv. Men den debatten har en direkt förankring i människornas vardag – deras inkomster, deras jobb, deras fritid. Därför är det nödvändigt att omvandla tekniska termer och ställningstaganden i procent till konkreta fall. Många kräver besked. Och låt det inte bli ett teoretiskt-tekniskt bidrag, lika dunkelt som en höstnatt, utan låt det bli ett rakt, konkret besked till alla de människor som är beroende av att det skapas fler jobb inom Sundsvallsregionen. Finns i det läget något annat alternativ än att helt realistiskt se sanningen som den är och ansluta sig till regeringens och riksdagsmajoritetens energiprogram som ett minimum?

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag vill utnyttja talerätten i dag för att säga några ord om en av detta riksmötes största frågor. Jag tänker på det förslag till lag om medinflytande på arbetsplatsen som regeringen remitterade till lagrådet den 19 januari och som vi riksdagsmän skall få på våra bänkar i slutet av mars.

Lagrådet skulle egentligen ha fått förslaget på remiss redan i höstas, men av orsaker som jag bara kan gissa mig till hade regeringen väldigt svårt att fatta slutgiltiga beslut om förslagets utformning och innehåll.

Den nya medinflytandelagen är sannerligen ingen småfråga för det svenska arbetslivet. Kanske kommer vi om några decennier att tala om den som en lika betydelsefull milstolpe för arbetslivet och arbetslivets människor som Saltsjöbadsavtalet. Att sätta sig in i vad lagen innebär kräver sin person. Utredningsbetänkandet omfattade ca 1 000 sidor. Språket i betänkandet var så gott som obegripligt för de flesta och lagtexten var svår att förstå för vanligt folk. "Demokrati på arbetsplatsen" hette betänkandet, vilket nästan kunde uppfattas som ett hån. Nog borde väl ett förslag i Sveriges riksdag om demokrati kunna läsas av de människor som demokratin gäller.

Nu säger ryktet att förslaget som gått på remiss till lagrådet omfattar ca 400 sidor. Det sägs också att lagtexten och all annan text i förslaget inte har blivit lättare att ta del av för vanligt folk. Om det är så, vill jag be arbetsmarknadsministern att låta den där nyanställda språkmannen i kanslihuset göra vad han kan för att den kommande propositionen skall bli så begriplig som möjligt för så många som möjligt. Det är ett krav som har med demokrati att göra.

Den 19 januari överlämnades alltså förslaget till lagrådet. De riksdagsmän och många andra utanför detta hus som är engagerade i och intresserade av frågan trodde att vi samma dag skulle få ta del av förslaget. Men så blev det inte. I mitten av februari skall förslaget finnas i tryck har det sagts. Med den vanliga förseningen kan vi väl räkna med att få studera förslaget och diskutera det internt någon gång i slutet av februari eller kanske i början av mars. Sådana här förseningar är vi vana vid. Att diskutera förslaget utanför riksdagshuset blir det inte mycket tid till. Detta är beklagligt tycker jag, för sakens skull, för demokratins skull. En så stor och viktig fråga för de enskilda människorna ute på arbetsplatserna skall inte hafsas fram i tidsnöd.

Jag kan således inte gå in i någon detaljdiskussion om förslaget. Jag förfogar bara över ett kortfattat pressmeddelande med synnerligen knapphändig information om de olika delarna i förslaget.

Jag vill i stället beröra några principer som bör ligga i botten för diskussionerna, inte bara här utan också ute på arbetsplatserna. Över huvud taget är det viktigt att man ute i företagen och på arbetsplatserna i den offentliga sektorn redan nu skaffar sig handlingsberedskap inför de förhandlingar som skall starta efter riksdagens beslut i maj månad. Lagen skall ju träda i kraft den 1 januari 1977 är det sagt.

Man kan inte över en natt radikalt ändra arbetssättet på en arbetsplats. Inte ens en ny lag eller en ny avtalsuppgörelse på det här området kan få den omedelbara följden. Ett samarbete som inte bara grundar sig på ökad information och ökat samråd utan också innebär ökat medbestämmande måste mogna och växa fram. Och det är inte chefen eller arbetsledaren som en dag skall bestämma att fr. o. m. i dag är demokratin införd på det här jobbet. Nej, erfarenheten – inte minst från det företag där jag arbetar när jag inte är här i huset – säger mig att samarbetet och demokratin på arbetsplatsen måste börja med det sätt på vilket vi ser på varandra som människor och som arbetskamrater. Att man t. ex. har den principiella grunduppfattningen att alla människor på arbetsplatsen vill ha ett engagerande arbete är synnerligen betydelsefullt. Hur skall en medarbetare som inte har en sådan grunduppfattning klara de nya samarbetsformerna?

”Den där jobbaren, förstår du, han vill inte jobba. Han vill bara göra det minsta möjliga. Ständigt måste jag kontrollera honom och tillrättvisa honom.” Vi känner igen de tongångarna, liksom följande: ”Vad är det för idé att jag lägger ned en massa onödigt jobb på information och sätter upp papper på anslagstavlan? Inte läser de ett sådant meddelande. Nej, de struntar i det.” Min erfarenhet säger mig att det är med dessa och liknande grundproblem man måste börja.

Både ordföranden och vice ordföranden för fackklubben i Handels på det stora centrallagret i det företag där jag arbetar i Haninge söder om Stockholm understryker för den som vill höra på att en av orsakerna till det goda samarbetet – man kan säga att § 32-frågorna redan är överspelade på denna arbetsplats; här jobbar vi redan efter den nya lagens anda – är att man för några år sedan började försöka lära sig att tala med varandra. Förr talade vi *till* varandra, säger de båda personerna i den här fackklubbens ledning. När man började kunna tala *med* varandra gick det allt lättare att lära känna varandra som människor, att förstå och respektera varandra och att t. o. m. tycka om varandra.

Jag vill peka också på en annan grundprincip som man på en arbetsplats bör diskutera inför det nya som lagstiftningen kan innebära. Jag anser att målet bör diskuteras. Har de anställda och företagsledningen samma mål? Vill man lösa arbetsuppgifterna så och sköta jobbet så att företaget går bra, dvs. går med vinst? Ja, att företaget går så bra att de anställda känner trygghet i anställningen, inte bara på kort sikt utan på lång sikt, och dessutom att företaget går så bra att de tjänar bra?

Självfallet bör man också diskutera vad som kan skilja beträffande målet för de anställda och ägarna. En diskussion om detta är verkligen väsentlig, inte minst med tanke på den pågående debatten om vårt näringsliv och dess framtid.

Jag måste säga att jag blev mycket förvånad när jag fick veta vad som lärs ut på LO:s kurser för de anställdas representanter i bolagsstyrelser. Såvitt jag kan se är det ingen ledamot inne i kammaren som tillhör LO-ledningen. Men eftersom så många LO-medlemmar är kol-

lektivanslutna till det socialdemokratiska partiet kan väl ändå frågan ställas till de närvarande socialdemokraterna: Instämmer ni i följande budskap ur Ekonomi i företaget – en handledning för löntagarrepresentanter i styrelser, vilken används som katekes på dessa LO-kurser:

”Ur samhällelig synvinkel medför dock en hög soliditet att företagen är mer oåtkomliga för samhällsingripanden, t. ex. åtstramningspolitik som syftar till att dämpa inflationsdrivande investeringar i en överhettad högkonjunktur. Dessutom kan hög soliditet och hög självfinansieringsgrad endast åstadkommas på ett sätt – genom höga vinster, som tillfaller ägarna och sparas i företaget. Detta strider mot löntagarintresset, eftersom det medför vidgade förmögenhets-, inkomst- och klassklyftor i det svenska samhället.”

Jag tycker, herr talman, att detta är uppseendeväckande. Och jag skall be att få citera ytterligare en mening: ”Från flera synpunkter finns det alltså anledning att från löntagarhåll ställa sig skeptisk till kapitalägarnas krav på hög soliditet och hög självfinansieringsgrad.”

Tankar av detta slag lärs således ut på LO-kurserna. Med detta material kommer deltagarna på dessa kurser tillbaka till arbetsplatserna och skall där diskutera målen för verksamheten i företaget. Om de anställda i ett företag, om de anställdas representanter i bolagsstyrelsen, om de anställdas representanter i företagsnämnd eller ekonomikommitté verkar inom företaget med en så destruktiv grunduppfattning, då befarar jag att samarbetet inte blir av det slag som vi alla hoppas.

Nu kan jag berätta att jag har träffat LO-medlemmar som har varit med på sådana här kurser och diskuterat detta men som tar avstånd från dylika LO-budskap. Senast i måndags kväll menade ordföranden i FCO i Falkenberg under en debatt att mina citat måste vara osanna. Och var de sanna, sade han, ville han inte instämma i LO-budskapet.

Vad säger socialdemokraterna i kammaren om det här? Instämmer ni i LO-budskapet att det är en fördel om företaget går dåligt, ty då kan regeringen bättre kontrollera och gripa in och dessutom förhindras klassklyftor?

Herr talman! Med detta har jag belyst den motsägelsefulla socialdemokratiska politiken av i dag. Utåt talar man väl om företagsamheten. Man försöker dämpa debatten om socialisering, om löntagarfonder och om samhällsingripanden. Men internt låter det tydligen annorlunda. Internt och i kretsar som inte har kontakt med den hårda verkligheten ute i näringslivet diskuteras, ja t. o. m. planeras, det socialistiska maktövertagandet.

Det vore ytterst beklagligt om medinflytandereformen skulle syfta till en socialistisk konfrontation ute på arbetsplatserna. Om det är så, ge då i god tid besked härom. Jag är övertygad om att ett sådant socialdemokratiskt besked kommer att få svar på tal.

Att människorna ute på arbetsplatserna vill ha ökad information, ökat samråd och ökad medbestämmanderätt är helt klart, och jag får väl vara med och tillstyrka det. Men jag är övertygad om att en ganska stor majoritet av löntagarna vill arbeta i företag som går bra, som går med vinst.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Jag vill än en gång slå fast att den viktigaste samhällsfrågan är att skapa full sysselsättning och trygga jobben. Vi vet att tillgången till ett meningsfullt jobb har avgörande betydelse för anpassningen i tillvaron. Det är därför som problemet med de många arbetslösa är så allvarligt. Man kommer inte till rätta med det problemet genom några programuttalanden, de må vara aldrig så fina. Jag undrar förresten hur de många arbetslösa, f. n. 64 000, känner det när de tar del av regeringspartiets programutställelse "arbete åt alla". Hur upplever ungdomarna sin situation, när de hänger på arbetsförmedlingen utan att få ett arbete? Och hur reagerar de? Det går lätt att komma snett i en sådan situation. Det är lätt att finna det hela hoppöst. Därför är det så viktigt att folkpartiets förslag om en ungdomsgaranti förverkligas. Vi är ju också ett stycke på väg. Den statliga sysselsättningsutredningen sluter upp kring folkpartiets tanke i sitt betänkande, och de politiska partiernas företrädare är där ense. Detta är glädjande.

Arbetet bestämmer i stor utsträckning hela vår livssituation. Det har att göra med sådana viktiga faktorer som självförtroende, livsinnehåll och livsmening. Men tyvärr är många arbetslösa f. n. Enbart i mitt hemlän, Gävleborgs län, har vi 3 600 arbetslösa. Ytterligare 3 800 har på grund av arbetslöshet hjälp av arbetsmarknadsstyrelsen till omskolning eller i beredskapsarbeten. Många har blivit förtidspensionerade.

Framför allt är det de direkt produktiva jobben i jordbruk, skog, industri och byggnadsverksamhet som är för få. Och det är de jobben som minskar. Allt detta visar hur stort behovet är av en annan och bättre näringspolitik, en politik som stimulerar företagsamhet och möjliggör ett bättre utnyttjande av våra stora naturtillgångar och vårt tekniska kunnande.

Det är också angeläget att skapa bättre regional balans. Där återstår ännu mycket att göra för att vi skall nå den målsättning som riksdagen har fastslagit. På den punkten hänvisar jag till den debatt som vi förde här i kammaren i går eftermiddag med industriministern.

Självfallet är utvecklingen inom näringslivet beroende av hur vi löser utbildningsfrågorna. Jag kan på den punkten hänvisa till vad herr Nordgren här sade för en stund sedan. Mitt i arbetslösheten finner vi hur vissa företag och branscher ropar efter kunniga jobbare. Det är nödvändigt att på ett bättre sätt anpassa utbildningsutbudet till behovet på arbetsmarknaden. Mitt årligen återkommande krav på en förstärkning och förbättring av prognosverksamheten när det gäller utvecklingen inom arbetsmarknaden förtjänar verkligen att tas på allvar. För att kunna anpassa utbildningsmöjligheterna till behovet av utbildning är det nödvändigt att äga så god kännedom om arbetsmarknadens utveckling som möjligt. Eljest famlar man i mörker och det sker misstag efter misstag.

Men tillgång till ett arbete – även om det är mycket viktigt – är inte ensamt avgörande. Det är också viktigt att få ett arbete som man trivs med och som man upplever som meningsfullt – ett arbete som engagerar. Ett arbete som känns meningsfullt är varje människas rättighet, sade

någon häromdagen, och jag vill instämma i det.

Men vi ställer också många andra krav. Arbetet får inte skapa stress och inte på annat sätt vara hälsovådligt. Vi har också lärt oss att förstå arbetsmiljöns betydelse och är beredda att avdela resurser för att skapa goda arbetsmiljöer – liksom vi i övrigt fäster stor vikt vid miljöfrågorna. Arbetsmiljön spelar en central roll för den enskilda människans trygghet på arbetsplatsen. Det är ett stort steg framåt att skyddsombudet fått en starkare ställning. Men det är angeläget att risker för den fysiska och psykiska hälsan ständigt uppmärksammas och avlägsnas.

Det är ett allvarligt memento att ohälsa på grund av en otillfredsställande psykisk miljö synes bli allt vanligare. Enligt en uppgift i pressen försöker 20 000 personer varje år ta sitt liv på grund av problem i arbetslivet och 2 000 lyckas. Orsakerna kan vara många. Överkrav, dvs. att man ställer för stora krav på sin egen arbetsinsats, eller att arbetsgivaren gör det, är ett allvarligt psykosocialt problem. Understimulans – känslan av att inte utvecklas, att ha ett meningslöst jobb – kan vara lika svår. Det är mycket angeläget att tecken på psykisk ohälsa tas på allvar och att den psykiska hälsovården får tillräckliga resurser.

Vi upptäcker mer och mer att välfärd inte bara är en fråga om god ekonomi och många prylar – det är ännu mer en fråga om livskvalitet, livsinnehåll. Det är inte minst fråga om att kunna tillgodogöra sig mänsklig gemenskap och allt det värdefulla, som vi äger i vår natur, vår kultur och vår religion. Människan lever som bekant inte allenast av bröd.

Ett människoliv kan vara förunderligt rikt, men det kan spolieras eller bli till en börda. Det finns mycket i vår tillvaro, som kan verka i den riktningen. Det är ingen svårighet att peka på sådant som försämrar våra livsbetingelser och som vi därför måste värja oss emot. Dit hör bl. a. de s. k. bruksgifterna. Hur mycket ont har inte de åstadkommit? Jag tänker särskilt på alkoholen. Det är så sant som det är sagt: Alkoholfrågan är vårt största sociala problem.

Alkoholbruket går tyvärr ner i allt lägre åldrar. Stockholms skoldirektion publicerade nyligen en undersökning av Stockholms elevernas alkoholvanor, som visar att antalet elever som varit kraftigt berusade har fördubblats sedan 1967. Vidare har konsumtionen blivit vanligare i de yngre åldrarna. Man startar med mellanöl redan i 11–12-årsåldern för att sedan övergå till starkare drycker. Förra året hade vi en större alkoholkonsumtion i vårt land än någon gång tidigare under 1900-talet. Och ökningen fortsätter med 5–6 % varje år. Om detta får förtgå har vi i mitten av 1980-talet fått en fördubbling av alkoholkonsumtionen från 7,43 liter hundraprocentig alkohol per invånare förra året till ca 15 liter per invånare.

En norsk forskare har visat att en fördubbling av konsumtionen leder till en fyrdubbling av antalet storkonsumenter av alkohol. Vad en sådan utveckling skulle innebära i fråga om fysiskt och psykiskt skadade människor, trasiga hemmiljöer, brustna äktenskap, ökade trafikolyckor och belastning på social- och sjukvårdsorganisationen vågar vi knappast tänka

på. Alla upplever vi risken av en sådan framtid som skrämmande.

Vi förstår också att något måste göras för att bryta denna utveckling. Vi är många som ser oss om för att hitta åtgärder, som kan förhindra en fortsatt ökning av alkoholkonsumtionen och om möjligt tränga den tillbaka.

Självfallet: behöver vi lagstiftningsåtgärder i linje med vad som föreslås av alkoholpolitiska utredningen och i reservationer till dess betänkande. Jag förutsätter att de flesta av oss förstår, att det behövs krafttag för att komma till rätta med alkoholproblemet. Men till detta får vi återkomma, när propositionen i frågan ligger på vårt bord.

Vad vi dessutom kan göra är att stärka de positiva krafterna i samhället. Dit hör inte minst folkrörelserna, som pockar på ökat intresse från den lagstiftande församlingens sida. Men det gäller också att skapa nya attityder. Det måste bli samhällstillvänt, fint, att säga nej till alkohol. Avglorifieringen av alkoholen måste bli mer än vackert tal. Omsorgen om medmänniskan, och jag tänker då särskilt på ungdomen, måste på ett bättre sätt komma till uttryck. De starka får finna sig i restriktioner och ökade bördor för att hjälpa de svaga och dem som råkat illa ut.

Samtidigt gäller det att satsa på förebyggande åtgärder. 1968 riktade dåvarande chefen för SÖ, Hans Löwbeer, en utmaning mot de ansvariga i samhället, som jag för min del aldrig kommit förbi. Han påvisade bl. a. att skolans möjlighet att påverka attityder och beteenden hos de unga är beroende av den inställning som samhället i övrigt har, skapar, understöder eller fritt låter komma till uttryck. Varje dag, skrev han, från det eleven har lärt sig läsa och långt innan han uppövat sin förmåga till kritisk och självständig bedömning, utsätts han för ett enormt kraftprov i det här avseendet, när han möts av det av samhället accepterade opinionstrycket. Hans Löwbeer visade på de väldiga summor som satsas på reklam för bruksgifterna, hur psykologiskt utstuderad den reklamen är och hur litet samhället är berett att satsa på upplysning och motreklam. Och han frågade: Bör inte den vuxna generationen, som i allt väsentligt ändå bär ansvaret för den uppkomna situationen, se till att ungdomarna får rimligare chanser genom att utanför skolan få leva och växa upp i ett samhälle som är mindre ensidigt giftvänligt?

Jag frågar: Vad blir vårt svar på den utmaningen? Det är unga människors framtid, hälsa och livsinnehåll det gäller.

Ett annat svårt problem i det moderna samhället är den stora ökningen av våldsbrotten. Jag skall där inte trötta med några siffror, även om det är siffror som blöder. Kriminologen Leif Lenke har påvisat att den främsta anledningen till våldsbrottsökningen är den kraftiga ökning av den totala alkoholkonsumtionen som inträffade under 1960-talet, främst som en följd av mellanölet. Förändringen i alkoholkonsumtionen, säger han, förklarar faktiskt varje förändring i misshandelsbrottsligheten för hela perioden från 1950 till 1974.

Men även om alkoholen är den största boven i det här avseendet, så finns det säkerligen andra orsaker till den ökning av våldsbrotten

som är så påtaglig. Jag vill peka på en. Vi alla – och då inte minst våra barn – blir dagligen översköljda av en våg av våld i film, TV och serier av olika slag. Och forskningen har visat att mediavåld blir mönsterbildande, verkar avtrubbande och kan utlösa våldshandlingar. Därför är det angeläget att reducera våldet i TV och andra massmedier.

Även här har de vuxna ett stort ansvar. Professor Åke Edfeldt har framhållit att undersökningar visar att allt som kommer in i våra sinnenorgan – det vi hör, ser, känner – stannar kvar i hjärnan hela livet. Det är därför, säger han, ett fruktansvärt ansvar vi tar på oss, när vi öser i människor en massa saker som vi inte vill att de skall ösa ur sig. Men är detta sant – och det lär oss alltså forskningen – så är det också angeläget att vi "öser in" – för att använda samma uttryck – sådant som vi vill skall stanna kvar och komma till uttryck.

Enligt läroplan för grundskolan är det en huvuduppgift för skolan att väcka respekt för sanning och rätt, för människans egenvärde, för människolivets okränkbarhet och därmed för rätten till personlig integritet. Det finns vissa gemensamma värden som vårt demokratiska samhälle står för: basideal av typen respekt för livet, humanitet, tolerans, rätts-säkerhet. Men skall dessa värden komma till sin rätt måste vi alla sluta upp bakom dem och inte kasta hela ansvaret på skolan utan gemensamt skapa ett samhälle som slår vakt om dessa värden och förmedlar dem till nästa generation.

Och därvid får vi bygga på den grund som evangeliet ger oss. Vi har anledning att söka oss tillbaka till de livsprinciper som det förmedlar till oss. Ordet om kärleken till nästan, om icke-våld, om att bära varandras bördor, om omsorgen om våra medmänniskor behöver ljuda med större kraft. Vi måste gemensamt fortsätta att bygga på den grund som jag här angivit för att skapa ett mänskligare samhälle.

I detta anförande instämde herrar Sellgren (fp) och Löfgren (fp).

Herr BLOMKVIST (s):

Herr talman! I anslutning till den pågående debatten om regionalpolitiken finns det kanske anledning att erinra om den utveckling som ägde rum i skogslänen under 1950- och 1960-talen. Den stora utflyttning som då skedde uppe i Norrlandslänen berodde i huvudsak på den kraftiga rationaliseringen inom skogsbruket. Det är naturligtvis inte minst mot denna bakgrund som man i dag känner en verklig glädje över att den negativa befolkningsutvecklingen inom stödområdet har vänt.

I första hand står förklaringen till detta att finna i den i förhållande till övriga delar av landet gynnsamma industriutvecklingen inom stödområdet. Under perioden 1971–1974 ökade exempelvis antalet sysselsatta inom industrin med 10 % i skogslänen och med ca 5 % i övriga delar av landet. Under de tio år som det statliga lokaliseringsstödet har utdelats har ca 3 300 milj. kr. i bidrag och lån givits till 1 200 företag. Detta har lett till att antalet sysselsatta i de 1 200 företagen beräknas ha ökat

med 35 000. Av dessa har 25 000 fått arbete inom stödområdet.

Herr talman! Vårt samhälle står naturligtvis under en ständig förändring. Vi kan också räkna med att den fortlöpande strukturomvandlingen inom jord- och skogsbruk skapar ständiga omställningsproblem. Detta gäller inte minst i jordbruksområdena i Skaraborgs län. Enligt aktuella prognoser rörande sysselsättningsutvecklingen kommer de utvecklingstendenser som har karakteriserat de olika näringsgrenarnas andelsförändring mellan 1960 och 1970 att ytterligare accentueras fram till 1980. Sålunda kommer jord- och skogsbrukets andel i början på 1980-talet att vara ungefär 2,5 gånger så stor som riksandelen.

I en framtidsstudie över Skaraborgs län, utförd av en arbetsgrupp inom vägverket, har bl. a. framhållits att länet under de närmaste årtiondena står inför mycket stora förändringar. Enligt studien kommer länet att förlora minst 2 400 anställningar inom industrin och minst 6 000 anställningar inom jordbruket. Även om vi kan räkna med nya arbetsuppgifter inom andra områden, t. ex. inom den offentliga sektorn, behövs med säkerhet tusentals nya arbetstillfällen för att om möjligt balansera den väntade minskningen inom jord- och skogsbruk samt industri.

Tillsammans med mina partivänner på länsbanken har jag vid olika tillfällen föreslagit åtgärder för att möjliggöra en balanserad regional utveckling i Skaraborgs län. Som ett led i en sådan strävan har vi vid årets riksmöte fört fram frågan om en utbyggnad av länets livsmedelsindustri. Vi föreslår i en motion att samhället fortlöpande stöder en utbyggnad av förädlingsindustrin. Om en sådan utveckling kommer till stånd, kan vi få fram en nödvändig tillväxt av arbetstillfällena inom en för länet viktig förädlingsindustri och vidare positivt medverka till en alltmer differentierad jordbruksproduktion.

Herr talman! Stora grupper i västregionen – i detta sammanhang menar jag då Göteborgs och Bohus län, Älvsborgs län samt Skaraborgs län – brottas i dag med stora sysselsättningsproblem och känner osäkerhet för framtiden, för den ort och den bygd de bor i samt för sin egen situation. Under de senaste åren har också staten gjort betydande insatser för att sysselsättningen inom varvs- och tekoindustrin skall kunna upprätthållas. I Boråsregionen, där textil- och beklädnadsindustrier dominerar, har oron inför framtiden i viss mån tilltagit. I Göteborgsregionen är många människor som arbetar inom varvs- och glasindustrin oroliga för sina försörjningsmöjligheter under de närmast liggande åren. I Bohuslän har exempelvis problem inom fisket och konservindustrin skapat sociala och ekonomiska svårigheter för många människor.

Jag har under den senaste tiden läst igenom ganska många tidningsklipp från A-pressen i Västsverige, innehållande intervjuer med människor som bor i de mest drabbade kommunerna i västregionen. Här är några exempel: "Någonting måste göras för att regioner som den här i norra Bohuslän skall kunna garantera människorna sysselsättning", säger Lisbet Calmer, ordförande i Strömstads arbetarkommun. "Vi måste skapa en etableringskontroll som styrmedel för att hålla sysselsättningen

jämn bland de olika regionerna", säger hon vidare. "Det känns meningslöst att jobba efter beskedet om nedläggningen", säger Lilly Andersson, ABBA-anställd sedan 14 år tillbaka. Med rätta anser Lilly Andersson att ABBA borde kunna skaffa fram en ersättningsindustri till Strömstad. De anställda vid Surte glasbruk anser att om brukets nedläggning, som nu också granskats i en unik forskningsrapport av centrum för tvärvetenskap vid Göteborgs universitet, inte kan förhindras – tyvärr finns det mycket som talar för detta – så måste även PLM ta på sig ansvaret för att skaffa fram en likvärdig ersättningsindustri. Erfarenheten från strukturomvandlingen inom skilda delar av näringslivet, genomförda och aktuella företagsnedläggningar, har väl återigen slagit fast behovet av ökad insyn och inflytande från de anställdas sida i företagen.

Det är mot denna bakgrund som jag och mina medmotionärer i en motion har ansett det mycket angeläget att närings- och sysselsättningsproblemen utreds. Enligt vår mening bör således regeringen tillsätta en utredning med uppgift att utarbeta förslag till ett utvecklingsprogram för västregionen. Det är också vår uppfattning att det i framtiden kommer att behövas fortsatta statliga stödåtgärder för att möjliggöra en balanserad utveckling i denna region.

Till sist vill jag gärna uttala den förhoppningen att regeringen i den kommande regional- och sysselsättningspolitiska propositionen kommer att ställa nödvändiga statliga resurser till förfogande för västregionens utveckling.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! I budgetpropositionen aviserar regeringen en proposition under senhösten i år om riktlinjer för och utformning av regionalpolitiken efter den 1 juli 1978. Centern har i motion till årets riksdag angivit sin principiella syn på framtidens regionalpolitik. Först en kort återblick.

Det råder väl nu allmän enighet om att regionalpolitik ger resultat. Från vår sida beklagar vi djupt att inte övriga partier redan på 1940- och 1950-talen tog denna fråga på allvar. Vi hade i så fall inte haft så stora problem med regional obalans som vi har i dag.

Det första stora utredningsbetänkandet på det här området avlämnades 1963 av den Näslundska utredningen. Den föreslog att regionalpolitiska insatser skulle göras efter vissa kriterier och efter orters behov. Ju större problem och behov, desto större insatser. Men så blev det inte.

I kanslihuset utarbetades 1964 en PM med innehåll att befolkningsströmmarna från Norrland till södra Sverige skulle fångas upp i kustorterna och i de norrländska städerna. Man skulle satsa på orter "med spontan egen tillväxtkraft". Vårt parti opponerade sig mycket kraftigt mot denna koncentrationstanke. Regeringen framlade så förslaget om avgränsade stödområden, ett allmänt och ett inre stödområde. Det innebar ett visst tillmötesgående av centerns principiella syn på större insatser för orter med större problem.

I en departementspromemoria lades 1970 fram förslag om s. k. stor-

stadsalternativ, alltså några få mycket stora orter som skulle växa på det övriga landets bekostnad. Dessa skulle avleda befolkningsströmmen till de tre storstadsregionerna. Centern var det enda parti som motsatte sig detta koncentrationsförslag. Regeringen retirerade till förslaget om primära centra, i regel ett i varje län. Dit skulle koncentreras huvuddelen av samhälls- och regionalpolitiska resurser. Ortshierarkin på regional nivå, som beslutades av riksdagen 1972, kom att bestå av primära, regionala och kommunala centra. Vi från centern förutsåg att denna ortsklassificering kraftigt skulle koncentrera befolkningen till de största orterna på de mindre orternas bekostnad. Så har också skett. Det är naturligt att vi yrkar på att ortsklassificeringen avskaffas.

Inom stödområdet har den regionalpolitiska stimulansen huvudsakligen gått till de största orterna med de bästa arbetsmarknaderna. Detta visar klart av den ortsmässiga fördelningen av det regionalpolitiska stödet. Lokaliseringsstödet har således bidragit till en ökad inomregional obalans. Till inflyttningssorterna flyttar ungdomen. De gamla stannar kvar i utflyttningssbygderna. Man får där en ogynnsam åldersfördelning. Regionalpolitiken måste i framtiden särskilt beakta och lösa dessa problem. Statistiken om sysselsättningsökningar inom industrin för hela stödområdet säger bara en del av sanningen. Den säger inte hela sanningen och knappar: något om enskilda bygders situation inom stödområdet.

Länsplan 74 har arbetats fram enligt de centralistiska principer som ligger till grund för 1972 års riksdagsbeslut. Som exempel på det vill jag citera ett par stycken ur Länsplan 74, som utarbetats av länsstyrelsen i Västerbottens län. Där säger den majoritet som domineras av socialdemokraterna: "En snabbare folkminskning än en och en halv procent per år kan inte godtagas i någon kommun på grund av risken för en alltför ogynnsam åldersstruktur och samhällsekonomiska förluster."

En och en halv procent tillåts alltså och det är en stor siffra för en kommun som redan tidigare är åderläten. Mot detta står centerns skrivning i reservationen till majoritetens skrivning: "Det är som flertalet kommuner och landstinget understryker därför nödvändigt att befolkningstalen hålls på minst oförändrad nivå för att samhällsfunktionerna skall ha den bas som erfordras för upprätthållande av en godtagbar service till befolkningen inom de mindre kommunerna."

Detta visar att socialdemokraterna, i varje fall i Västerbotten, accepterar fortsatt mycket stor utflyttning från främst tidigare utflyttningsskommuner. Det stämmer i och för sig med den socialdemokratiska riksplanens utflyttningssprincip. Enligt vår mening är detta en politik som skapar än större problem i framtiden. Läget är redan mycket kritiskt på många håll.

Enligt centerns mening, vilken vi hävdar under lång tid, skall en regionalpolitik syfta till att ge likvärdiga förutsättningar för människornas välfärd. Då måste de kraftigaste insatserna göras där behoven av utjämning är störst. Tanken att göra landets största orter ännu större, så att de kan jämföras med de tre storstäderna, är förlegad, ålderdomlig

och felaktig.

Inom stödområdet, särskilt det inre, är behoven som regel störst. Där finns mångenstädes stor arbetslöshet och undersysselsättning, hög genomsnittsålder och i flera avseenden vikande tendenser. Men de vikande trenderna går att ändra om man får en annan och decentralistisk inriktning av regionalpolitiken. Människor vill gärna flytta tillbaka och bo i tidigare utflyttningsorter om det finns arbete där eller inom rimligt avstånd.

Inom stödområdet förekommer stora olikheter i utvecklingen. Där finns också orter med mycket god utveckling. Utanför stödområdet är utvecklingen inte heller ensartad. Även där behövs vissa regionalpolitiska insatser. Jag uppfattade herr Blomkvists anförande alldeles nyss på det sättet att han anser att regionalpolitiska insatser behövs också utanför stödområdet.

Enligt centerns mening måste det regionalpolitiska stödet differentieras mycket mer än hittills. Det gäller inte minst inom länen och inom kommunerna. De stora orterna växer nu på de mindres bekostnad. Det regionalpolitiska stödet stimulerar detta. Därför uppnås inte regional balans med nuvarande politik. De regionalpolitiska målsättningarna om välfärd åt alla uppnås därmed inte heller.

En tydlig tendens under senare år är det ökade intresset för bosättning i mindre tätorter. Det finns flera orsaker till detta. Önskemålet om en bra boende- och rekreativmiljö är nog en av de tyngst vägande. Ett växande intresse finns också för bosättning i landsbygdens byar. En bättre fördelning av bosättningen i landet torde allmänt bidra till goda sociala miljöer. Synnerligen värdefullt är också att arbetsplatserna lokaliseras nära bostadsorten för att man skall kunna undvika långa arbetsresor. En koncentration av näringsliv och bebyggelse tär mestadels också på åkerjorden, en av våra värdefullaste naturresurser.

De kriterier som kan differentiera de regionalpolitiska insatserna kan väsentligen inrymmas i följande fem problemområden:

1. befolkningsunderlag,
2. sysselsättningsgrad,
3. åldersstruktur,
4. näringsstruktur och
5. inkomststruktur.

En sammanvägning av faktorer inom dessa områden skulle i allt väsentligt kunna ange omfattning och inriktning av de regionalpolitiska insatserna. I centerns regionalpolitiska motion görs för vart och ett av dessa områden en mer detaljerad om än långt ifrån tillräcklig beskrivning. I den utredning sysselsättningsutredningen skall göra bör de av oss framförda riktlinjerna utgöra direktiv.

Herr talman! Jag har i eftermiddag roat mig med att titta i kammarens protokoll från remissdebatten den 8 november 1972. Statsministern gjorde då ett våldsamt angrepp på centerns regionalpolitiska riksplan. Han frågade bl. a. herr Fälldin: "Finns er riksplan kvar? Står ni för den fort-

farande?" Statsministern sade vidare, enligt protokollet: "Centerns riksplan är inte trovärdig, dels därför att den för att genomföras skulle kräva en sådan väldig centralstyrning, som vi inte vill ha i det här landet, dels därför att man inte ens talat om vilka medel man då skulle behöva."

Hur har då utvecklingen varit på den punkten? Jag finner anledning att ställa frågan till socialdemokraterna: Står socialdemokraterna kvar vid sin riksplan?

I budgetpropositionen föreslås nämligen nu en ändring av befolkningstalen för Stockholms, Hallands, Göteborgs och Bohus samt Norrbottens län. Statsministerns utfall mot centern berörde bl. a. en del av dessa län. Människorna har reagerat mycket starkt mot regeringens koncentrationspolitik. Trots att resurser skulle ha ställts till förfogande för fortsatt koncentration har utvecklingen på ett iögonfallande sätt gått i centerns riktning.

Vi är naturligtvis glada för reaktionen mot centraliseringspolitiken sådan den framfördes av socialdemokraterna 1972 och för att socialdemokraterna nu justerar den. Centerns högre ambitionsnivå i regionalpolitiken visade sig vara helt realistisk. Herr Palme har fått svar av verkligheten.

Regeringen har också i budgetpropositionen i år begärt ungefär de penningmedel som centern yrkade på 1972. I vår riksplan angav vi naturligtvis också de medel vi vill använda för att nå våra mål i en demokratisk och decentraliserad beslutsprocess.

Även om jag inte tror att statsministern och det socialdemokratiska partiet har kurage att öppet medge sitt stora misstag, hoppas jag att regeringen nu lärt av centerns riksplan och av den faktiska utvecklingen, så att centerns nu framförda riktlinjer kommer att beaktas på ett bättre sätt i den aviserade propositionen om regionalpolitiken.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! I många av de inlägg som redan gjorts i denna allmänpolitiska debatt har pekats på problem som svensk ekonomi, svenskt näringsliv och arbetsmarknad har att brottas med. Även om sysselsättningsläget i vårt land är bättre än på många andra håll visar redan befintliga problem och det ökande antalet varsel om driftsinskränkningar och nedläggningar att bilden trots detta har mörka inslag. Vi har en betydande regional obalans, och vi har stora svårigheter när det gäller att bereda sysselsättning åt nya som söker komma in i arbetslivet.

Den regionala obalansen är inte bara ett problem för skogslänen. Vi möter den även i södra och mellersta Sveriges glesbygder, och vi möter den i dag i hög grad i våra skärgårdar. Att komma till rätta med denna brist på balans måste vara en av våra viktigaste uppgifter, och för att göra det måste det finnas en samordning mellan de olika åtgärder som vidtas på det näringspolitiska området och de åtgärder som vidtas på exempelvis kommunikations- och skolområdet. Lokaliseringspolitiska satsningar måste samordnas med bevarande av den service som ligger

i att ha tillgång till skolor åtminstone för de minsta barnen inom rimligt avstånd, att ha goda kommunikationer och tillgång till en viss närservice när det gäller att klara behovet av dagligvaror. De statliga åtgärderna måste kombineras med insatser från landstingens sida som gör att människorna i glesbygd kan känna den trygghet som ligger i att veta sig ha tillgång till eller i varje fall på rimlig tid kunna nå sjukvårdsmöjligheter.

Från moderata samlingspartiets sida vill vi skapa förutsättningarna för en regional balans främst genom generellt verkande medel. Detaljstyrning bör undvikas, vilket inte hindrar att punktvisa insatser också är nödvändiga när det gäller att stödja vissa orter och landsdelar. Exempel på detta är de satsningar som gjorts i Strömsund och Lycksele när det gällt att skapa arbetstillfällen genom s. k. industricentra. Dessa satsningar har, om än i otillräcklig grad, ändå skapat vissa arbetstillfällen. Det är att hoppas att det förslag som föreligger om en fortsatt utbyggnad av dessa industricentra också skall ge positivt resultat.

Vi har ju också fått en proposition om åtgärder inom skärgårdsområdena. Den har vi väntat på länge, därför att utvecklingen i skärgården under många år har varit mycket negativ. När vi nu äntligen fått regeringens proposition måste man tyvärr konstatera att den inte innehåller förslag till åtgärder som kan, vare sig kortsiktigt eller på längre sikt, på ett avgörande sätt vända utvecklingen.

Jag skall här inte fördjupa mig i detaljer kring vare sig regionalpolitiken eller den speciella skärgårdspolitiken, men när det gäller den sistnämnda vill jag ändå understryka att i exempelvis Östergötland ser vi i vår skärgård inte bara öarna i Sankt Anna och Gryt, nej, till skärgården räknas traditionellt de kustnära församlingarna på fastlandet. Dessa skulle enligt propositionen inte kunna komma i åtnjutande av det speciella skärgårdsstöd som nu föreslås. Detta, herr talman, måste enligt mitt förmenande vara fel. Även i dessa områden har vi problem, som vi måste söka komma till rätta med genom såväl generellt verkande medel som speciella stödåtgärder. Som generellt verkande åtgärd vill jag då peka på möjligheten att behandla skärgården likvärdigt med det inre stödområdet.

Jordbruk och fiske är betydelsefulla näringar i våra skärgårdsområden och jordbruket – ofta i kombination med andra näringar – är betydelsefullt för bevarandet av en levande skärgård och för bevarandet av ett naturlandskap, som vi fastlandsbor vill möta så vackert som möjligt när vi söker oss ut till kusten eller öarna för att där finna rekreation och vila. Stöd till skärgårdsföretag – och dit vill jag räkna in de traditionella näringarna – ökade möjligheter att utnyttja anslaget för landskapsvårdande åtgärder i odlingsbygd och en vidgad glesbebyggelserätt är några av de åtgärder som bör sättas in för att inte bara hejda en negativ utveckling utan för att vända den i positiv riktning. För yrkesfiskarna är dessutom tillgången till goda fiskehamnar av avgörande betydelse för deras möjlighet att bedriva sin näring.

I förhållande till många andra länder har vi utan tvivel en låg arbetslöshet i vårt land. Men den finns, och risk föreligger för att den

snabbt kan komma att stiga. Möjligheten att komma till rätta med arbetslösheten är i första hand beroende av det svenska näringslivets förmåga att hävda sig på exportmarknaden och att företagen – små som stora – inte bara kan behålla sina anställda i trygga jobb utan också skapa nya arbetstillfällen. Det behövs ett nyföretagande som ständigt kan ersätta den utslagning som på olika sätt alltid sker; f. n. dock i alltför snabb takt. Men varför skall man starta nya företag? Varför skall man försöka få fram riskvilligt kapital och göra en arbetsinsats, kanske långt utöver den vanliga, om det enskilda företaget ständigt – utom i ett och annat högtidligt sammanhang – från olika grupper skall mötas av miss-tänksamhet, och när den ekonomiska grunden, ibland nog så knapp, rycks undan genom på politisk väg fattade beslut om nya avgifter osv? Här behövs, herr talman, en annan inställning från främst socialdemokratins sida.

När de nya trygghetslagarna kom till varnade vi i moderata samlingspartiet för att de skulle kunna skapa svårigheter för nya grupper som söker sig ut på arbetsmarknaden. Detta har tyvärr också besannats. LO:s ordförande framhöll exempelvis på den socialdemokratiska partikongressen att trygghetslagarna medfört färre permitteringar men också färre nyanställningar. I tidningen Arbetsmarknaden av den 2 februari finns en artikel under rubriken Svårare för ungdomen när trygghetslagen kom. Det är en arbetsförmedlare i Skellefteå som främst sysslar med ungdomarnas arbetsmarknad som konstaterar detta. Dessa lagar måste därför ses över så att de inte får dessa negativa konsekvenser.

Det finns naturligtvis många andra orsaker till att vi i dag har ungefär 30 000 ungdomar under 25 år som saknar arbete. Den nya gymnasieskolan ger inte genom sina yrkesinriktade linjer en utbildning som svarar mot arbetsmarknadens krav på yrkesutbildad arbetskraft. Detta konstateras numera i många sammanhang – herr Nordgren var inne på det för en stund sedan i sitt anförande – men eftersom gymnasieskolan är så pass ny vägrar man på ansvarigt håll att vidta erforderliga förändringar. Jag beklagar detta – liksom jag gjort många gånger förut – och jag beklagar också att vi i dag inte har kvar utbildningsvägar av typen den gamla yrkesskolan, landstingens centrala verkstadsskolor och att det inte satsas mera på företagsskolor, inbyggda utbildningar och lärlingsutbildningen. De ger visserligen inte den stora teoretiska bredd som man i dag vill eftersträva, men kan de ge ungdomarna arbete, har vi vunnit mycket. Alla har dessutom inte håg och fallenhet för teoretiska studier. Allas rätt till utbildning bör f. ö. enligt min mening vara allas rätt till en utbildning som passar vederbörandes anlag och intressen.

Den stora gruppen arbetslösa ungdomar är dock f. n. inte sådana som genomgått gymnasieskolan, utan den består av ungdomar som, skoltrötta efter nio år i grundskolan, inte sökt till gymnasieskolan, och där finns också ungdomar som sökt till gymnasieskolan men som inte kommit in eller som, om de kommit in, "hoppat av" skolan därför att de kommit in på fel linje. Många av dessa arbetslösa ungdomar har saknat arbete

under långa tider.

En tidning i Östergötland gjorde för några dagar sedan en undersökning av hur det gått för de 450 av 1 600 elever i en av länets gymnasierregioner vilka lämnade grundskolan på våren 1975. Dessa 450 elever hade inte sökt eller inte kommit in i gymnasieskolan. Resultatet av undersökningen var verkligen dystert. Många av ungdomarna var fortfarande utan arbete. Orsakerna därtill är naturligtvis varierande, och man får inte blunda för att en del av dem har orealistiska önskningar när det gäller att få arbete. Det övervägande antalet arbetslösa stod dock utan arbete av brist på lämplig utbildning och därför att utbudet av lediga platser på grund av den regionala obalansen är så varierande.

Så här kan det, herr talman, naturligtvis inte få fortsätta. Vi får inte bedriva en utbildningspolitik som inte ger ungdomarna möjlighet till arbete efter avslutad skolgång. Vi skall inte skapa lagar som försvårar för ungdomarna att få arbete. Vi måste tvärtom göra allt som står i vår förmåga för att ge alla sysselsättning. Utbildningspolitiken och en näringspolitik som skapar nya arbetstillfällen borde gemensamt kunna klara de här problemen. Om inte, får vi stora sociala svårigheter med de ungdomar som månad efter månad tvingas gå sysslösa.

Men, herr talman, vi har ju också AMS, som skall rycka ut och klara av våra svårigheter när vi inte kan ordna sysselsättningen på den reguljära marknaden. Ja, det är gott och väl. AMS behövs – men en AMS som genom omskolning och på annat sätt verkligen kan förbereda arbetslösa för säkra jobb. Tyvärr finns det mycket som tyder på att de stora pengar vi i dag satsar på olika åtgärder via AMS inte ger de resultat som vi hoppas på. Även här måste de samhällliga åtgärderna effektiviseras för att de arbetslösa skall få en trygg anställning, något som alltför många fått vänta på alltför länge.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen till morgondagens sammanträde.

§ 2 Kammaren åtskildes kl. 00.01.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert